

Jaarverslag 2017

RSG WOLFSBOS

vwo | havo | vmbo | praktijkonderwijs

**WIJ
ZIEN
JOU**

Inhoudsopgave jaarverslag 2017

Bestuursverslag 2017

1. Leeswijzer en inhoudsopgave	2
2. Voorwoord directeur bestuurder	3
3. Beschrijving van organisatieprofiel	4
4. Belangrijkste elementen van het gevoerde beleid in 2017	6
5. Belanghebbenden	18
6. Verslag Raad van Toezicht	20
7. Verslag medezeggenschapsraad	21
8. Continuïteitsparagraaf	23
a. Financiën 2017	23
b. Continuïteitsparagraaf	31
c. Risicomanagement	36

Jaarrekening 2017

1. Inhoudsopgave	38
2. Toelichting en grondslagen behorende bij de jaarrekening	39
3. Balans per 31-12-2017	42
4. Staat van baten en lasten 2017	43
5. Kastroomoverzicht 2017	43
6. Toelichting op de onderscheiden posten van de balans	44
7. Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	47
8. Toelichting op de staat van baten en lasten	48

Overige gegevens

9. Voorstel bestemming van het exploitatiesaldo	52
10. Overzicht verbonden partijen	52
11. Gebeurtenissen na balansdatum	52
12. Controleverklaring accountant	53

Bijlagen

13. Gegevens van de rechtspersoon	59
-----------------------------------	----

Bestuursverslag

I. Leeswijzer en inhoudsopgave

Wolfsbos geeft één jaarverslag uit (bestuursverslag en jaarrekening gecombineerd) en maakt geen aparte publieksversie. Het verslag wordt gepubliceerd op de website van de school:

www.wolfsbos.nl

(RSG) Wolfsbos is de werknaam voor STOV OH (Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen) In het verslag wordt verder gesproken over Wolfsbos.

Wolfsbos wil met dit jaarverslag alle belanghebbenden op eerlijke en heldere wijze informeren over de acties en prestaties over het kalenderjaar 2017.

Het verslag bestaat uit twee delen: het bestuursverslag en de jaarrekening.
Het bestuursverslag bevat de volgende onderdelen:

1. Leeswijzer en inhoudsopgave
2. Voorwoord directeur bestuurder
3. Beschrijving van organisatieprofiel
4. Belangrijkste elementen van het gevoerde beleid in 2017
5. Belanghebbenden
6. Verslag Raad van Toezicht
7. Verslag medezeggenschapsraad
8. Continuïteitsparagraaf

Opdrachtgever: Directeur bestuurder
Redactie: Harm Jan Wibbens, Wim Berends, Peter Potze en Sytske Poppinga

2. Voorwoord directeur bestuurder

Het kalenderjaar 2017 stond naast structuur en stabiliteit binnen de onderwijsorganisatie in het teken van verandering rondom bestuur en toezicht.

Bij aanvang van het jaar 2016-2017 is er een nieuwe Raad van Toezicht aangetreden, gevolgd door de aankondiging van het vertrek per 1 oktober 2017 van de directeur-bestuurder Dries Koster. Een fundamentele bestuurswisseling van een directeur-bestuurder die in de afgelopen jaren voor Wolfsbos veel heeft betekend.

Vanuit de reeds eerder genoemde stabiliteit heeft onze scholengemeenschap op een goede en adequate wijze de wisseling opgevangen, waardoor de voortgang binnen het onderwijs van de twee sectoren op een ongestoorde wijze heeft plaats kunnen vinden.

Wolfsbos, als een openbare VO school, heeft ook in 2017 een belangrijke rol vervuld binnen de samenleving van Hogeveen. Maatschappelijke thema's als ondernemerschap, gezonde voeding, duurzaamheid e.d. werden in dat jaar o.m. aan de orde gesteld. Ter concretisering ervan werden er bijna 1000 zonnepanelen geplaatst op ons gebouw Harm Smeenge om het predicaat "*de meest duurzame school*" te kunnen verdienen als voorbeeld en studieobject voor onze leerlingen en het regionale bedrijfsleven.

Ook stond in het jaar 2017 samenwerking met onze externe partners, zoals het PO, VO, MBO Onderwijs en de bedrijven centraal met name gericht op doorlopende leerlijnen en het in stand kunnen houden van het Technisch Onderwijs.

Wolfsbos staat, zoals al jaren, open voor de invloeden vanuit het bestuurlijk maatschappelijk en politiek spectrum met als doel onze scholengemeenschap zo goed voor te bereiden op de toekomst, dit in het belang van onze leerlingen en medewerkers. Binnen dit spectrum worden wij ook geconfronteerd met de krimpproblematiek met als gevolg een teruggang van het aantal leerlingen. Als gevolg van een gedegen financieel en personeelsbeleid van de afgelopen jaren zijn wij dan ook in staat geweest het verschijnsel van krimp in het kalenderjaar 2017 goed op te vangen. Ook zal de organisatie van Wolfsbos worden aangepast door onder meer het verkleinen van de formatie van het management. De organisatieverandering is dan ook gericht op een meer platte organisatie met gedeelde verantwoordelijkheden.

Vernieuwing van ons onderwijs en werken vanuit onze bedoeling, dragen zorg voor een meer uitdagende onderwijsomgeving voor zowel leerlingen als medewerkers. In 2017 is er een start gemaakt met de voorbereidingen van de vernieuwingen gericht op flexibiliteit en maatwerk binnen de beide sectoren van onze scholengemeenschap. Hiermee zullen wij erin slagen om het onderwijs toekomstbestendiger te maken en in te spelen op de wensen vanuit de samenleving.

Harm Jan Wibbens
Directeur-bestuurder a.i. (t/m 31 mei 2018)

Ilse Top
Directeur-bestuurder (vanaf 1 juni 2018)

Hogeveen, 21 juni 2018

3. Beschrijving van organisatieprofiel

Kernactiviteiten

De Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen is een stichting, ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 04065081 gevestigd te Hoogeveen. De stichting bestaat uit twee brinnummers, te weten Wolfsbos (19IW) en De Meander (06DT) Hierna onder één naam te noemen Wolfsbos.

De kernactiviteit van Wolfsbos is het behartigen en bevorderen van openbaar voortgezet onderwijs (VO) voor Hoogeveen en omstreken. Wolfsbos is een brede scholengemeenschap toegankelijk voor alle levensbeschouwingen met veel verschillende opleidingen, van praktijkonderwijs tot en met VWO. Voor anderstaligen verzorgt Wolfsbos de eerste opvang in de vorm van ISK onderwijs. Het onderwijs wordt verzorgd vanuit vier gebouwen op de campus Wolfsbos en bestaat uit de volgende opleidingen.

▪ Praktijkonderwijs	gebouw de Meander
▪ Vmbo-basis, -kader en -tl
(inclusief leerwegondersteunend onderwijs)	gebouw Harm Smeenge en Dikkenberg
▪ Mavo/Vmbo-tl, Havo en Vwo	gebouw Groene Driehoek

Doelstelling

Wolfsbos werkt vanuit “Onze bedoeling” beschreven in het schoolplan 2016-2020 en wil een bijdrage leveren aan ontwikkeling van een leerling tot een persoon die:

- zichzelf verantwoordelijk voelt voor het eigen handelen
- weet hoe een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving
- zorgzaam is naar zichzelf en de ander

Hierbij horen vier leidende principes die aangeven op welke manier aan de bedoeling wordt gewerkt.

- een leer- en leefomgeving te creëren waar ieder zich geaccepteerd voelt en de uitdaging durft aan te gaan nieuwe kanten van zichzelf te ontdekken
- de leerling bewust te maken van de eigen sterke en zwakke kanten
- te leren van en met elkaar
- de leerling voor te bereiden op een passend vervolg

Wolfsbos laat de bedoeling spreken in de plannen en activiteiten, zodat de hierboven genoemde leidende principes duidelijk zichtbaar worden.

Wolfsbos ziet jou staan

Voor leerlingen betekent het dat ze kunnen verwachten dat wij nieuwsgierig zijn naar wie ze zijn en wat ze kunnen. Dat we uitgaan van hun mogelijkheden, want daar zit hun kracht. En dat we samen met hen werken aan hun toekomst.

Raad van Toezicht

De taak van de Raad van Toezicht is om toezicht te houden op het beleid van het bestuur van de Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen (STOVOH) en op de algemene gang van zaken binnen de organisatie. Daarnaast voorziet de raad het bestuur gevraagd en ongevraagd van advies indien dit in belang is van de Stichting.

Samenstelling Raad van Toezicht per 31 december 2017.

Voorzitter: mevrouw drs. G.A.M. Hafkamp
Leden: de heer ing. J.H. Nicolai,
de heer J. van Dalen,

mevrouw mr. P.C. Tange,
de heer drs. ing. A.J. Janssens

Medezeggenschap

Wolfsbos kent een Gemeenschappelijke Medezeggenschap (GMR) en twee deelraden vanuit de sectoren tl, havo en vwo en basis, kader, tl en praktijkonderwijs.

Directie

De directie van Wolfsbos en De Meander bestaat uit:

- Directeur-bestuurder de heer H.J. Wibbens (interim vanaf 01/10/2017)
de heer A.J. Koster (tot 01/10/2017)
- Sectordirecteur Onderwijs de heer K. Houwing (De Meander, Dikkenberg en Harm Smeenge)
- Sectordirecteur Onderwijs de heer drs. M.C.J.M. Verheijen (Groene Driehoek)

De directie wordt ondersteund door de staf op gebied van personeel, facilitair en ICT, financiën en controlling, kwaliteitsbewaking en PR. De onderwijsteams worden aangestuurd door teamleiders, vallende onder de sectordirecteuren.

4. Belangrijkste elementen van het gevoerde beleid 2017

Onderwijs

Ontwikkelingen sector tl, havo en vwo

Onderwijsvernieuwing en concretisering van De Bedoeling

De kern van de vertaling van de bedoeling houdt voor de sector in:

- Leerlingen hebben grote invloed op het leerproces
- Onderzoekend leren van en met elkaar (geldt zowel voor leerlingen als docenten)
- Leren is methode, tijd- en plaats onafhankelijk
- Motivatie: effectiviteit, zelfstandigheid en reflectie.

Via studiedagen en sessies in de teams zijn twee speerpunten geformuleerd: keuzewerktijd voor leerlingen (zgn. flexuren) en ambitiegesprekken met leerlingen én ouders. De ambitiegesprekken zijn als proef gestart in TL3 en 4 en Havo5 en een pilot flexuren zal in het voorjaar 2018 starten. Herijking van het programma van de opleiding TL heeft nog niet geleid tot definitieve besluitvorming, maar een voorbereidingsgroep is bezig om het profiel Dienstverlening en Producten vorm te geven en samenwerking met het Alfa College te verkennen. Besluitvorming hierover zal in 2018 plaatsvinden.

Voor leerlingen in klas 1 en 2 TL wordt het project VMBO On Stage uitgevoerd. Leerlingen volgen bij het project aansluitende LOB-lessen, worden getraind in het voeren van een gesprek met een beroepsbeoefenaar en werken een dag mee met deze beroepsbeoefenaar.

Landelijk project Professionele Leergemeenschappen in het vo

Het landelijke project PLG (Professionele Leergemeenschappen in het VO) is na 3 jaar afgerond. Ter afsluiting is een plan van borging en kennisdeling opgesteld. In voorjaar 2018 is er een afsluitend landelijk congres waar de onderzoeksresultaten worden gepresenteerd.

Chromebooks

In de TL-afdeling is een chromebook-project in een TL3-klas naar tevredenheid afgerond. Opgedane ervaringen zijn meegenomen bij de besluitvorming om schoolbreed chromebooks als device in te voeren.

Catering

In 2017 is afscheid genomen van een commerciële cateraar op de locatie Groene Driehoek. De catering wordt nu verzorgd door deelnemers van Cosis, een organisatie die mensen met een verstandelijke en/of psychische beperking helpt. Wolfsbos geeft daarmee invulling aan duurzaam en sociaal ondernemen.

Talentontwikkeling

Er is gestart met een vijftal Havo-leerlingen om het eindexamen Engels op VWO-niveau af te leggen. Deze pilot moet ons leren aan welke onderwijsinhoudelijke én organisatorische randvoorwaarden moet worden voldaan om in een later stadium dit voor meer vakken te kunnen aanbieden. Voor het eerst is een bèta-dag georganiseerd voor de Talentenklas van Wolderwijs, een koepel van openbaar basisonderwijs in de gemeente Zuidwolde. Dat zal een jaarlijks terugkerende activiteit worden, waarbij uitbreiding naar andere vakgebieden (bijv. moderne vreemde talen) op de rol staat.

Locatie de Meander krijgt Gouden Schoolkantine Schaal 2017

Gezonde School

Ter voorbereiding van het aanvragen van één van de certificaten van de Gezonde School is een genotmiddelenreglement opgesteld waarmee de medezeggenschap heeft ingestemd.

Ontwikkelingen sector basis, kader, tl, inclusief lwoo en praktijkonderwijs

Vernieuwing examenprogramma VMBO

In leerjaar 3 VMBO is in 2017 gestart met 5 profielen:

- Zorg en Welzijn (53 leerlingen),
- Horeca, Bakkerij en Recreatie (19 leerlingen),
- Dienstverlening en Producten (41 leerlingen),
- Produceren, Installeren en Energie (22 leerlingen),
- Bouw, Wonen en Interieur (15 leerlingen).

Leerlingen volgen tot de Kerst 3 profielgebonden avo-vakken, zodat zij tot dat moment nog van profiel kunnen wisselen. Na de kerst worden deze uren ingezet voor keuze-werktijd.

Samen met De Nieuwe Veste uit Coevorden is een scholingstraject ingekocht bij Windesheim om docenten bevoegd te maken voor het profiel Dienstverlening en Producten.

Loopbaan oriëntatie en begeleiding (LOB)

Een andere verandering binnen het vernieuwde examenprogramma is het onderdeel LOB. Om leerlingen daarbij te helpen heeft de leerling vier keer per jaar een loopbaangesprek met zijn loopbaancoach. Leerlingen leggen hun loopbaanontwikkeling vast in het loopbaandossier.

Voor leerlingen in klas 1 en 2 wordt het project VMBO On Stage uitgevoerd. Leerlingen volgen bij het project aansluitende LOB-lessen, worden getraind in het voeren van een gesprek met een beroepsbeoefenaar en werken een dag mee met deze beroepsbeoefenaar.

Doorlopende leerlijnen techniek

Met het Alfa-college worden doorlopende leerlijnen in de techniek ontwikkeld. Doel is leerwinst voor de leerlingen te behalen. Dat kan zijn verdieping, verbreding of versnelling.

Concretisering van De Bedoeling

De sector gaat zich in het schooljaar 2017-2018 oriënteren op de kernwaarden van het Daltononderwijs (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid, samenwerking, reflectie en effectiviteit) als concretisering van de bedoeling, zoals verwoord in het schoolplan. Dit traject wordt begeleid door het KPZ.

Loopbaanklas / Interne Rebound

Op locatie Dikkenberg is de loopbaanklas gestart. Dit is een maatwerkklas waarin leerlingen individuele trajecten kunnen volgen. Tevens is aan deze klas een docent verbonden die leerlingen, die in het regulier onderwijs dreigen vast te lopen, kan begeleiden. Zo nodig worden deze leerlingen tijdelijk opgevangen in de loopbaanklas. Op deze manier functioneert deze klas tevens als een soort interne rebound. Deze docent wordt deels bekostigd vanuit de gelden voor voortijdig schoolverlaten (VSV).

Team Dikkenberg

Het team Dikkenberg is gestart met een teamtraining om de onderlinge samenwerking te verbeteren.

Arbeidstrainingscentrum

Binnen het praktijkonderwijs is op locatie De Meander een arbeidstrainingscentrum gestart in samenwerking met Alescon. In dit trainingscentrum kunnen leerlingen werkervaring opdoen. Door opdrachten van een echte opdrachtgever uit te voeren, doen leerlingen ervaring op met het onder andere leveren van kwaliteit, werken onder tijdsdruk en samenwerken.

ISK

De ISK blijft qua leerlingenaantal redelijk stabiel tussen de 50 en 60 leerlingen. Inmiddels schakelen regelmatig leerlingen naar het reguliere klassen binnen Wolfsbos of naar het Alfa-college. Aangezien deze leerlingen nog onvoldoende taalvaardig zijn, vraagt dit om maatwerktrajecten.

Een drietal leerlingen volgt het Entree onderwijs in de loopbaanklas op locatie Dikkenberg. In juni is de ISK bezocht door de inspectie. Deze was zeer tevreden over wat er tot nu toe is opgebouwd.

Onderwijsoordeel inspectie

De onderwijsresultaten zijn voor alle afdelingen als voldoende beoordeeld. We mogen hiermee tevreden en trots zijn.

Het uitvoerige inspectiebezoek in 2015 dat voor onze school goed uitpakte, galmt nog prettig na: het is voor onze school inclusief alle betrokkenen prettig en goed dat Wolfsbos het prima doet: “*be good and tell it.*”

Hieronder gaan we in op enkele cijfers.

Opbrengsten 2017

Een belangrijke indicator voor de kwaliteit van het onderwijs is het jaarlijkse opbrengstenoordeel van de Inspectie van het Onderwijs. Dit oordeel is gebaseerd op:

- Positie in leerjaar 3 ten opzichte van het advies van de basisschool (Onderwijspositie t.o.v. advies P.O.);
- Percentage onvertraagde studievoortgang in leerjaar 1 en 2 (Onderbouwsnelheid);
- Percentage onvertraagde studievoortgang vanaf leerjaar 3 per afdeling (Bovenbouwsucces);
- Gemiddeld cijfer Centraal Examen van alle vakken per afdeling (Examencijfers).

Het verschil in cijfers tussen Schoolexamen en Centraal Examen mag niet hoger zijn dan een half punt. Dit verschil hoort niet meer tot 1 van de formele opbrengsten; zie hierboven. Het is vanaf nu een randvoorwaarde, die op orde moet zijn.

In het model van de Onderwijsinspectie wordt een indicator beoordeeld aan de hand van een absolute norm. De indicator kan onder de norm, boven de norm of ruim boven de norm scoren. Een totaaloordeel op basis van alle indicatoren samen geeft een eindoordeel in termen van onvoldoende, voldoende of goed. Een oordeel over de kwaliteit van de school volgt echter alleen na bezoek van een inspecteur.

Met het gedifferentieerde toezicht kan een inspecteur de school beoordelen met onvoldoende, voldoende of goede kwaliteit.

Onze locatie praktijkonderwijs de Meander wordt hierbuiten gehouden, omdat het praktijkonderwijs landelijk hierin weggelaten wordt. Het eindoordeel per vestiging (2016/2017) van de Inspectie volgt vindt u in de onderstaande figuur.

Vanwege de nieuwe systematiek, waarin per vestiging nu de schoolsoorten worden onderverdeeld, zijn er nog geen oordelen van de Inspectie gepubliceerd voor de locaties Harm Smeenge en Dikkenberg.

	VMBO B	VMBO K	VMBO G/T	HAVO	VWO
Groene driehoek			voldoende	voldoende	voldoende

Onderwijspositie t.o.v. advies P.O.

Met de indicator *Onderwijspositie t.o.v. advies PO* wordt bezien hoe de onderwijspositie van leerlingen in het derde leerjaar in het VO zich verhoudt tot het advies dat door de basisschool is gegeven. De indicator wordt op vestigingsniveau bepaald. Onder “vestiging” wordt hier verstaan: de Groene Driehoek + Harm Smeenge + Dikkenberg.

Onderbouwsnelheid

Van iedere leerling wordt per schooljaar bepaald of de leerling over gaat of blijft zitten in de eerste twee leerjaren. Dit is bepaald door het leerjaar waarin de leerling in het betreffende schooljaar onderwijs heeft gevolgd, te vergelijken met het leerjaar in het daarop volgende schooljaar. Voor de locatie Groene Driehoek is, gerekend over het driejaarsgemiddelde van de Onderwijsinspectie, deze indicator voor 2017 boven de norm.

Bovenbouwsucces

Voor deze indicator wordt van iedere leerling bepaald of hij/zij het betreffende leerjaar in de bovenbouw, dus vanaf leerjaar 3, al dan niet succesvol afrondt. Op hoofdlijnen is een succesvolle afronding slagen voor het examen, overgaan naar een volgend leerjaar van dezelfde onderwijssoort en opstromen naar een hogere onderwijssoort in hetzelfde of een hoger leerjaar. Voor de locatie Groene Driehoek is, gerekend over het driejaarsgemiddelde van de Onderwijsinspectie, deze indicator voor 2017 boven de norm

Examencijfers

Bij deze indicator wordt het gemiddeld cijfer van het centraal examen bepaald. Alle vakken met een centraal examencijfer die meetellen bij de uitslagbepaling, doen mee. Ook de beroepsgerichte vakken tellen mee bij de bepaling van het gemiddelde.

	Wolfsbos: Groene Driehoek	Landelijke vergelijkingsgroep
vmbo-tl	6,3	6,3
havo	6,2	6,3
vwo	6,5	6,5

	Wolfsbos: Harm Smeenge	Landelijke vergelijkingsgroep
vmbo-basis	6,7	6,8
vmbo-kader	6,3	6,3

	Wolfsbos: Dikkenberg	Landelijke vergelijkingsgroep
vbmo-basis	7	6,8
vmbo-kader	6,7	6,3
vmbo-tl	6,7	6,3

Bron: Bestuurs-rapportage Vensters 2016-2017

De gemiddelden voor het Centraal Examen lagen t.o.v. de landelijke vergelijkingsgroep nagenoeg op het landelijk gemiddelde. Voor de locatie Groene Driehoek is, gerekend over het driejaarsgemiddelde van de Onderwijsinspectie, deze indicator voor 2017 boven de norm

Cambridge English op locatie Groene Driehoek

Driejaargemiddelde SE – CE

Het gaat hier om de afwijking tussen het gemiddelde cijfer schoolexamen en Centraal Examen. Deze afwijking mag niet hoger zijn dan 0,5. De kwalificatie 'gering verschil' wordt als voldoende beschouwd. Voor onze school geldt voor alle afdelingen dat er tussen het gemiddelde cijfer voor het schoolexamen (SE) en CE slechts een gering verschil bestaat. Daarmee voldoen we aan de norm van de inspectie.

Slagingspercentage schooljaar 2016 – 2017

Deze rapportage toont alle scholen van het bestuur. Per onderwijssoort wordt van het afgelopen jaar het slaagpercentage en aantal deelnemers weergegeven. Tevens is het gemiddelde van het bestuur en landelijke vergelijkingsgroep inzichtelijk gemaakt.

	Wolfsbos: Groene Driehoek	Landelijke vergelijkingsgroep
vmbo-tl	94,4	92,8
havo	85,9	87,2
vwo	90,2	91,0

	Wolfsbos: Harm Smeenge	Landelijke vergelijkingsgroep
vmbo-basis	97,7	98,1
vmbo-kader	97,8	96,0

	Wolfsbos: Dikkenberg	Landelijke vergelijkingsgroep
vbmo-basis	100,0	98,1
vmbo-kader	100,0	96,0
vmbo-tl	100,0	92,8

Bron: Bestuurs-rapportage Vensters 2016-2017

Tevredenheidsonderzoek ouders en leerlingen

In 2018 vinden er nieuwe onderzoeken plaats onder ouders en leerlingen. Deze onderzoeken vinden plaats aan de hand van een nieuwe vragenlijst. In het kader van de Wet sociale veiligheid zullen deze onderzoeken voortaan plaats vinden onder alle leerlingen van de school. De gegevens op www.scholenopdekaart.nl zijn gebaseerd op het onderzoek uit 2014 voor ouders en 2015 voor leerlingen.

Personeel

Verzuim en gezondheidsbeleid

Doel van onze school is om een gezonde organisatie te zijn die toekomstbestendig is en de kosten voor verzuim en vervanging in de hand kan houden. In dat kader wordt, ter ondersteuning van verzuimpreventie en re-integratie, nauw samengewerkt door management, P&O, bedrijfsarts, arbeidsdeskundige en registercasemanager. Op deze wijze wordt steeds gekeken welk instrument bij kan dragen aan verzuimpreventie en duurzame inzetbaarheid en herstel. Deze aanpak heeft ertoe bijgedragen dat het verzuim inmiddels gedaald is van 6,9 % in 2015, naar 6,1 % in 2016 en 5,8% in 2017. De verwachting is echter wel dat dit boven de benchmark VO 2017 zal uitkomen; mede omdat bij de school helaas sprake is van een aantal langdurig ernstig zieke medewerkers (1,47 procentpunten). Het gemiddelde verzuimpercentage vanuit de benchmark VO was voor 2016 5,33% (referentiegroep).

Rookvrije school

Vanaf augustus 2015 is de school (inclusief alle terreinen van de school) geheel rookvrij. Hiermee heeft de school haar maatschappelijke en pedagogische verantwoordelijkheid genomen om een gezonde leeromgeving te creëren voor onze leerlingen en een gezonde werkomgeving te zijn voor onze medewerkers. Handhaving is in 2017 inmiddels collectief goed geworden, waardoor ook leerlingen elkaar attenderen op de afspraken.

Project Psychosociale arbeidsbelasting Inspectie SZW (Arbeidsinspectie)

In 2016 is de Inspectie SZW gestart met een landelijk project Psychosociale Arbeidsbelasting (PSA). Doel van de inspectie was te beoordelen of de aanpak van werkdruk op een doeltreffende wijze wordt uitgevoerd (conform de arbobeleidscyclus), te beoordelen of de aanpak van agressie en geweld en ongewenst gedrag op een doeltreffende wijze is uitgevoerd en of invulling is gegeven aan de 11 beheersmaatregelen die de Inspectie SZW hanteert om het risico op agressie en geweld, en de gevolgen daarvan, te beheersen. Op onderdelen heeft de Inspectie verbeterpunten aangegeven, die direct opgepakt zijn. Zo zijn er onder andere preventiemedewerkers aangesteld en is scholing gestart. Om tot een goed plan van aanpak inzake werkdruk te komen is eind 2017, onder het gehele personeel, gestart met een breed onderzoek naar de beleefde werkdruk en de mogelijke oplossingen hiervoor. In het voorjaar van 2018 zal het Plan van aanpak gereed zijn.

Generatiepact

Binnen de school is een Generatiepact vastgesteld. Dit is een regeling waarbij oudere medewerkers minder uren per week gaan werken en daarvoor een compensatie voor de inkomensachteruitgang ontvangen. Doel van de regeling is meerledig:

- oudere medewerkers (werknemers) in staat te stellen vitaal langer door te kunnen werken en daarmee de opgebouwde kennis en ervaring voor de organisatie te behouden;
- de eventuele ontstane formatieruimte geheel of gedeeltelijk te benutten voor herbezetting door jonge werknemers of
- het opvangen van afnemende formatie vanwege “de krimp”, waardoor gedwongen ontslagen zo veel mogelijk worden verminderd.

De verwachting is dat medewerkers vanaf februari 2018 gebruik kunnen gaan maken van de regeling.

Onderwijs in Cijfers (peildatum oktober)

In onderstaande tabel staan personele feiten vermeld

	okt. 2014	okt. 2015	okt. 2016	okt. 2017
OP + DIR in aantallen	162	157	151	150
OP + DIR in fte's	136,2	129,6	124,2	122,2
Gemiddelde omvang aanstelling	0,84	0,83	0,82	0,81
Gemiddelde leeftijd	47,96	46,4	46,7	47,11
Percentage mannen	54%	48%	51%	49%
Percentage vrouwen	46%	52%	49%	51%

Mobiliteit en Loopbaanloket DOVOC-scholen

In het gezamenlijke verzorgingsgebied van de DOVOC-scholen is sprake van krimp en daaraan gerelateerde leerlingdaling. De teruglopende leerlingenaantallen hebben personele en financiële consequenties; een gezamenlijke aanpak van mobiliteit kan hierin ondersteunen. In 2017 zijn afspraken gemaakt over een voorrangspositie van DOVOC-personeel boven externe kandidaten en is gestart met een gezamenlijke vacaturesite (Solform, ontwikkeld door het Esdal College). In 2018 zal de samenwerking worden geëvalueerd.

Professionalisering en bevoegdheden

In het kader van professionalisering hebben zowel collectieve als individuele scholingsactiviteiten plaatsgevonden. Naast nascholingsactiviteiten zijn medewerkers gestimuleerd om een masteropleiding of een tweede bevoegdheid te behalen in verband met een brede(re) inzetbaarheid binnen de school.

In 2016 is het examenprogramma voor het VMBO gewijzigd. Dit heeft consequenties gehad voor de bevoegdheidseisen en bekwaamheden van docenten in het VMBO. Om hen goed toe te rusten en goed aan te laten sluiten bij de nieuwe profielvakken zijn bijscholingstrajecten gestart.

Daarnaast zijn aan Pabo-docenten faciliteiten aangeboden om (middels een maatwerktraject) een volledige tweedegraadsbevoegdheid te behalen c.q. een beperkte bevoegdheid te behalen voor de onderbouw van het VMBO basis/kader om les te mogen geven in de vakken Nederlands, Rekenen/Wiskunde en een van de vakken uit Mens & Maatschappij, Mens & Natuur of Engels.

Huisvesting / facilitair / ICT

Duurzaamheid

Wolfsbos zet in op duurzaamheid. In de zomervakantie van 2017 is het project frisse school van locatie Groene Driehoek gebouw A afgerond. In ieder leslokaal is een CO² gestuurde ventilatiesysteem aangebracht. Dit ventilatiesysteem zorgt ervoor dat er alleen lucht ververst wordt als er personen aanwezig zijn en de CO² waarde boven 600ppm komt.

Wolfsbos betreft haar leerlingen daar waar mogelijk bij duurzaamheidsprojecten. Zo heeft een van onze leerlingen Jaron Tichelaar meegewerkt aan de planvorming van duurzame hybride terreinverlichting op een deel van onze campus.

Het project zonnepanelen is in de zomervakantie van 2017 afgerond. Met bijna 1000 zonnepanelen draagt de school bij aan het verduurzamen van haar eigen omgeving. Naast het verduurzamen hecht de school grote waarde aan de bewustwording van leerlingen met betrekking tot duurzaamheid en op welke wijze je hieraan kan bijdragen. Via een groot scherm in de toegangshal van locatie Harm Smeenge kunnen de leerlingen de dagelijkse opbrengst van energie en de CO² reductie aflezen.

Beleid t.a.v. krimp

Wolfsbos wil vanuit een verantwoorde manier haar geld besteden aan het onderwijs. Door de demografische krimp in de omgeving van Hoogeveen ontstaat er een ruimteoverschot. De school hanteert de norm van de VNG. Om niet onnodig geld uit te geven aan leegstand gaat Wolfsbos gebouw B van de locatie Groene Driehoek onttrekken van de onderwijsfunctie. In 2017 zijn vanuit een inpassingsstudie een aantal aanpassingen uitgevoerd in gebouw A en gebouw C van locatie Groene Driehoek zodat vanaf mei 2018 gebouw B gesloopt kan worden.

RSG Wolfsbos, impressie aanzicht locatie Groene Driehoek na afbraak gebouw B.

De tijdelijke huisvesting aan de zuidzijde van locatie Dikkenberg is met het oog op de afnemende ruimtebehoefte door demografische krimp verwijderd.

Onderhoud

Vanuit de Meerjaren Onderhoudsplanning zijn de volgende zaken uitgevoerd:

- Schilderwerken locatie Groene Driehoek gebouw C
- Groot onderhoud daken locatie Harm Smeenge

Voor groot onderhoud is een voorziening gevormd en wordt jaarlijks een bedrag binnen de begroting gedoteerd om de toekomstige onderhoudskosten te egaliseren.

Facilitair en ICT

In januari 2017 is de nieuwe ICT omgeving WEE (Wolfsbos Educational Environment) geïntroduceerd. Een belangrijke stap vanuit de Roadmap ICT waardoor de school voorbereid is op toekomstige technologische en onderwijskundige vernieuwingen. Twee keer per jaar wordt de WEE met interne en externe partners geëvalueerd en wordt gekeken hoe en wanneer vernieuwingen opgenomen worden in de WEE.

In 2017 is besloten om te starten met de invoering van Chromebooks voor alle eerste klassen in het schooljaar 2018-2019. Een belangrijke ondersteunende stap om het beleidsplan Onderwijs & ICT vorm te geven waarbij activerende didactiek en maatwerk leidend zijn.

Leerlingen maken gebruik van Chromebooks tijdens de lessen.

Aanbestedingen in 2017

Uitgevoerde meervoudig onderhandse aanbestedingen:

- Scholing en trainingen Bedrijfshulpverlening
- Sanitaire middelen
- Koffievoorziening
- Onderhoud groenvoorziening

Datalekken

Wolfsbos is in 2017 gestart met de ontwikkeling van een beleidsplan AVG/GDPR. Via marktconsultaties en consultatie van een collega school is geïnventariseerd hoe er invulling gegeven gaat worden aan het nieuwe beleidsplan. Naar verwachting zal dit beleidsplan medio 2018 gereed zijn.

5. Belanghebbenden

Zoals reeds in het voorwoord vermeld, hecht Wolfsbos veel waarde aan de samenwerking met externe partners. Wolfsbos is dan ook een school die midden in de samenleving staat.

- *Bestuur en onderwijssector*
Bestuur van Wolfsbos heeft goede contacten met Ministerie van OCW, de Onderwijsinspectie en de VO Raad. Daar waar mogelijk heeft de directeur-bestuurder intensief samengewerkt, al dan niet, in werkgroepverband met genoemde partijen in het belang van Wolfsbos. Voor wat betreft het onderwijs heeft het bestuur en de directie nauwe contacten met de volgende partners:
- *Primair, Voortgezet en MBO Onderwijs in Hoogeveen*
In dit verband werkt Wolfsbos met alle onderwijspartners in de gemeente Hoogeveen, dit in het belang van onze leerlingen. Er zijn goede contacten met alle basisscholen en in het bijzonder met de openbare basisscholen in Hoogeveen en omstreken. Daarnaast is er op bestuurlijk niveau veelvuldig contact geweest met het openbaar PO “Bijeen” ter versterking van de mogelijkheden tot verdere samenwerking. Inzake het VO is er veelal afstemming inzake het VMBO inclusief de samenwerking met het Alfa College. Met het laatstgenoemde College in Hoogeveen, als mbo-instituut, is er een nauwe samenwerking aangezien een groot deel van onze VMBO leerlingen hier naar toe gaan. Ook is er met het Alfa College een zeer specifiek en structureel contact rondom techniek, sectorwerkstukken en het opzetten van doorlopende leerlijnen. In dit verband proberen Wolfsbos en het Alfa College leerlijnen op te zetten, waarbij sprake kan zijn van studieduurverkorting met de intentie om meer jongeren te interesseren voor het vakmanschap binnen techniek.
- *Passend Onderwijs: Samenwerkingsverband Zuidwest Drenthe (SWV 22-03VO)*
Wolfsbos wil ieder kind de mogelijkheid bieden onderwijs te volgen die passend is bij de competenties en ondersteuningswensen van de leerling. Kinderen die nog meer ondersteuning nodig hebben, ontvangen een zorg- en ondersteuningsindicatie door middel van afgifte van een toelaatbaarheidsverklaring (TLV).

Wolfsbos, behorende tot het SWV 22-03VO, doet zelf erg veel aan ondersteuning op maat, passend bij de ontwikkeling van elke leerling die bij ons op school zit. Hiervoor is er binnen onze scholengemeenschap een zeer geëquipeerd Zorgteam, bestaande uit orthopedagogen, dyslexiemedewerkers en ambulante begeleiders.

Leerlingen die extra ondersteuning (LWOO) nodig hebben, krijgen in kleine groepen onderwijs en begeleiding op maat op locatie Dikkenberg met als doel eveneens het behalen van een regulier VO diploma en veelal met succes.

Ook deze leerlingen, met ondersteuning op maat, worden door goed onderwijs voorbereid op het vervolgonderwijs.

Wolfsbos besteedt, in dit verband, veel aandacht en middelen aan zorg, ondersteuning en maatwerk, waardoor het percentage doorverwijzingen naar het VSO zeer gering is. Voor Wolfsbos geldt het credo voor alle leerlingen: “Zo regulier mogelijk”.

Ook werkt Wolfsbos, binnen de kaders van passend onderwijs, met een Ondersteuningsplan, waarin de ondersteuningsmogelijkheden worden genoemd die Wolfsbos te bieden heeft.

-
- *DOVOC scholen (Drents Openbaar VO-Convenant)*
Wolfsbos vormt samen met het Esdal College te Emmen, De Nieuwe Veste te Coevorden, Nassau College te Assen en RSG Ter Apel een intensieve samenwerking rondom de thema's; kwaliteitszorg, P&O/HRM, ICT en financiën/facilitair. Kennisdeling, samen ontwikkelen en afstemmen staan hierbij centraal. De bestuurders, van de genoemde scholen komen maandelijks bijeen.
 - *Omgeving*
Wolfsbos heeft regelmatig contact en overleg met de gemeente Hogeveen en De Wolden. De beide gemeenten werken op ambtelijk niveau steeds meer samen, vandaar dat zij beiden voor de school van belang zijn. Regelmatig heeft Wolfsbos met B en W en raadsleden van beide gemeenten contact.

Natuurlijk is de gemeente Hogeveen een belangrijke partner aangezien Wolfsbos zeer nauw verbonden is met deze gemeente betreffende de benoeming van onze leden Raad van Toezicht en de samenwerking met gemeentelijke instanties, inclusief de verantwoordelijkheid voor onderwijshuisvesting.

Ook is Wolfsbos nauw betrokken bij gemeentelijke projecten, zoals "Jong Hogeveen".

- *Maatschappelijke Adviesraad*
Twee keer per jaar voert Wolfsbos met directeuren en bestuurders van diverse organisaties in Hogeveen en omstreken overleg over relevante thema's, zoals profilering van onze onderwijsorganisatie, onderwijskundige ontwikkelingen, samenwerking met bedrijven en overige culturele/maatschappelijke instanties. Het advies vanuit deze adviesraad wordt door ons zeer ter harte genomen ten behoeve van onze strategische keuzes voor de toekomst.
- *Samenwerking met het Regionale bedrijfsleven en maatschappelijke instellingen*
Wolfsbos onderhoudt nauw contact met het bedrijfsleven van Hogeveen en omstreken. Zo zijn wij als scholengemeenschap lid van de Ondernemersvereniging Hogeveen, VNO/NCW en hebben wij tezamen met de andere VO school, het Alfa College en de brancheorganisatie "Vrienden van Techniek" opgericht ten einde meer leerlingen voor de technische opleidingen te interesseren. Ook in dit verband wordt er geprobeerd meer financiële middelen te ontvangen voor onze ambities om de traditionele opleidingen als BWI en PIE te kunnen blijven aanbieden, ondanks de terugloop van leerlingen als gevolg van de krimp. Helaas hebben onze verzoeken in 2017 nog geen succes gehad.

Ook ten aanzien van de maatschappelijke instellingen zijn wij als Wolfsbos actief. Wij onderhouden goede contacten met diverse culturele instellingen, zoals Scala, het Podium, de bibliotheek en de Tamboer. Tevens worden andere activiteiten georganiseerd, zoals debatten op school of in de raadszaal met politici en dergelijke. Tenslotte doen wij met medewerkers en leerlingen jaarlijks mee aan de Cascaderun.

6. Verslag Raad van Toezicht

Nadat het nieuwe lid van de RvT, de heer A.J. Janssens, per 1 maart 2017, is toegetreden, kunnen wij met genoegen constateren dat de Raad van onze Stichting STOVOH compleet is om in zijn volledigheid te kunnen functioneren. Een nieuwe Raad van Toezicht met veel ambitie om de toezichthoudende taak optimaal te kunnen invullen. In dit verband heeft de RvT de intentie uitgesproken om een scholingstraject uit te zetten voor “Goed Toezicht”.

De RvT is in het kalenderjaar 2017 vijf maal bijeen geweest. De vergaderingen worden in een bilateraal gesprek tussen de voorzitter en de directeur-bestuurder voorbereid.

Onderwerpen die in het kalenderjaar 2017 in de RvT zijn besproken, zijn de volgende:

- Kaderbrief begroting 2018
- Begroting 2018
- Meerjarenbegroting 2019-2022
- Bestuursverslag en jaarrekening 2017
- Benoemingsprocedure en profiel directeur-bestuurder
- Onderwijsresultaten
- Arbeidsinspectie
- Thema-avond passend onderwijs
- Rapportage klachten

Commissies:

De RvT heeft een auditcommissie ingesteld, bestaande uit de volgende leden:

- de heer A.J. Janssens
- de heer J. Nicolai

De RvT heeft een remuneratiecommissie ingesteld ten behoeve van de beoordelingsprocedure voor de directeur-bestuurder.

De commissie bestaat uit:

- mevrouw E. Hafkamp
- mevrouw E. Tange

7. Verslag medezeggenschapsraad

Wolfsbos beschikt over een Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad (GMR), aangezien onze Stichting (STOVOH) beschikt over twee brinnummers te weten, 191W Wolfsbos en 06DT De Meander.

In de huidige praktijk bestaat de medezeggenschapsstructuur uit twee deelraden, behorende tot de beide sectoren en een overkoepelende GMR. De twee sectordirecteuren zijn, elk verbonden aan een deelraad, terwijl de directeur-bestuurder de gesprekspartner is van de GMR.

Alvorens de documenten in de GMR worden besproken, komen deze eerst aan de orde in de deelraden. Op deze manier wordt er een breed draagvlak gecreëerd onder de medewerkers, ouders en leerlingen. De vergaderingen met de GMR hebben in het jaar 2017 in een prettige, constructieve/kritische sfeer plaatsgevonden.

Naast de reguliere overleggen worden er jaarlijks twee à drie thema-avonden georganiseerd met thema's die er op dit moment "toe doen". Enkele thema's die 2017 zijn besproken: nieuwe organisatie vanaf augustus 2018 en de financiële kengetallen.

De leden van de GMR zijn:

Personeel:

- Robert Jan Dijkstra (voorzitter)
- Marjon van de Laar (vicevoorzitter)
- Bert Steenbergen (secretaris)
- Sytze Beuving (lid)

Ouders:

- Jolanda Rundervoort (lid)
- Trijnie van Leeuwen (lid)

Leerlingen:

- Manuel Blaset (lid)
- Sander Bakker (lid)

In 2017 is de GMR 9 maal bij een geweest. Naast de onderwerpen die zijn besproken stond uiteraard het onderwerp "benoeming directeur-bestuurder" op de agenda. Ter voorbereiding van de benoemingsprocedure is de GMR door de RvT nauw betrokken bij de algehele proces.

De volgende onderwerpen zijn ter instemming, advisering dan wel ter informatie voorgelegd:

Bestuur

- profiel beschrijving nieuwe directeur-bestuurder
- procesbeschrijving van de benoemingsprocedure
- kadernotitie organisatieontwikkeling

Onderwijs/organisatie

- onderwijsresultaten
- schoolondersteuningsplan (SOP)
- leerlingenstatuut
- organisatiestructuur vanaf augustus 2019
- schoolveiligheidsplan
- gebruik genotsmiddelen
- ICT-essenties en leermiddelen

Personeel

- werkdruk/arbeidsinspectie
- formatieplan 2017/2018
- generatiepact
- vakantieregeling 2018/2019
- IPAP
- persoonlijk budget
- ziekteverzuim
- werkkostenregeling

Financiën

- kaderbrief 2018
- begroting 2018 en meerjarenbegroting 2019-2022
- risicoanalyse
- Marap's

Overig

- profiel en benoemingsprocedure directeur-bestuurder
- incidentenanalyse
- jaarplannen staf/directie/sectoren
- inkoopbeleid

Alle documenten worden 3 weken voor het overleg aangeleverd, inclusief de mededelingen van de directeur-bestuurder.

Er is in het kalenderjaar 2017 tweemaal overleg geweest met de Raad van Toezicht.

8. Continuïteitsparagraaf

A. Financiën 2017

Voor de jaarrekening 2017 is een bestendige gedragslijn ten opzichte van 2016 toegepast.

Exploitatieoverzicht

Staat van baten en lasten 2017	Realisatie 2017	Begroot 2017	Realisatie 2016
BATEN			
Rijksbijdrage	16.258.735	15.151.767	16.283.849
Overige baten	2.145.060	2.043.964	2.052.970
SOM DER BATEN	18.403.795	17.195.731	18.336.819
LASTEN			
Personele lasten	13.662.231	13.092.904	13.428.839
Afschrijvingen	784.086	795.205	772.559
Huisvestingslasten	1.191.782	1.228.500	1.583.163
Overige lasten:			
- Administratie, beheer en bestuur	680.860	652.225	816.126
- Inventaris en apparatuur	81.207	125.000	86.414
- Leer- en hulpmiddelen	902.295	1.008.712	921.731
- Algemene kosten	69.670	69.000	60.735
subtotaal overige lasten	1.734.032	1.854.937	1.885.005
SOM DER LASTEN	17.372.131	16.971.546	17.669.566
Rentebaten	0	0	0
Rentelasten	-143.090	-143.090	-170.280
SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	-143.090	-143.090	-170.280
Resultaat	888.575	81.095	496.973

In 2017 sluit de exploitatie met een positief resultaat van € 889.000, dit is € 808.000 hoger dan begroot en € 392.000 hoger dan het exploitatieresultaat van 2016. Het resultaat van € 889.000 is te verdelen in een deel regulier en een deel ISK onderwijs. Onder ISK onderwijs verstaan we het onderwijs aan nieuwkomers.

Resultaat regulier onderwijs € 769.000
Resultaat ISK onderwijs € 120.000

In de begroting 2017 is geen rekening gehouden met het ISK onderwijs, tevens zit in de begroting een presentatieboeking voor de reservering nieuwbouw van € 235.000. De reservering nieuwbouw zal via de resultaatbepaling toegevoegd worden aan de reserve nieuwbouw onder het eigen vermogen.

Het gecorrigeerde resultaat voor het regulier onderwijs komt hiermee uit op.

Resultaat regulier onderwijs € 769.000

Presentatieboeking nieuwbouw € 235.000

Gecorrigeerd resultaat € 534.000

De posten die het meeste van invloed zijn geweest op het resultaat ad € 534.000 zijn de volgende.

Bij de baten:

- Verhoging van de GPL
- Te laag begrote vergoeding materiele bekostiging
- Verhoging normbedragen materieel en boeken
- Hogere vrijval van ESF gelden

In totaal zijn de baten € 575.000 hoger dan begroot.

Bij de lasten:

- Hogere personeelslasten
- Lagere huisvestingslasten (i.v.m. presentatieboeking nieuwbouw)
- Lagere lasten op leermiddelen
- Lagere lasten op afschrijvingskosten

In totaal zijn de lasten € 113.000 lager dan begroot.

Begroot resultaat	€ 81.000 +
Hogere baten	€ 575.000 +
Lagere lasten	€ 113.000 +
Presentatieboeking nieuwbouw	<u>€ 235.000 -/-</u>
Resultaat	€ 534.000 +

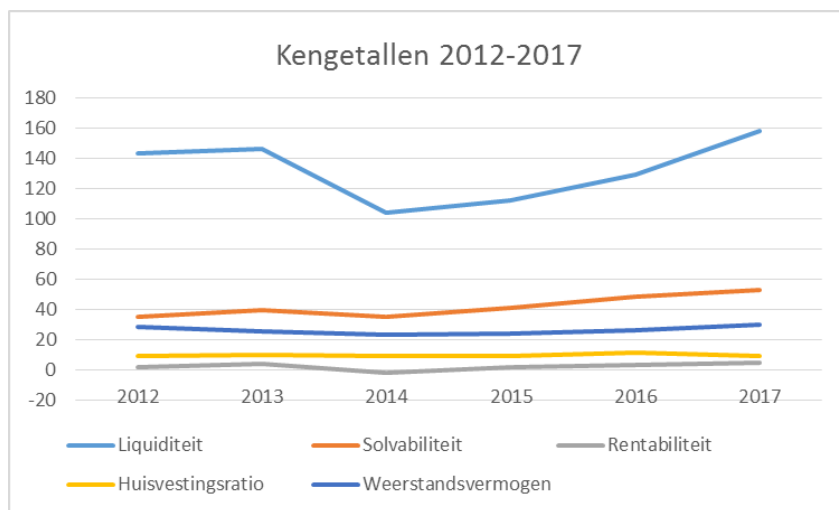
Planning en Control Cyclus

Wolfsbos werkt met maandelijks financiële rapportages over de totale begroting en de deelbegrotingen. Daarnaast is er de 4 en 8 maanden rapportage met een prognose van de baten en lasten tot 31-12 van het jaar. In deze prognoses wordt het resultaat geanalyseerd op basis van de afwijking van het verwachte resultaat vs. de begroting. In de prognoses houden we rekening met de uitsplitsing van regulier onderwijs en het ISK onderwijs, aangezien het ISK onderwijs niet mee begroot is. In februari 2018 is het voorlopig resultaat 2017 gepresenteerd.

De 4 maanden rapportage liet een positief resultaat zien van 546K, dit was onder te verdelen in 381K voor het regulier onderwijs en 165K voor het ISK onderwijs. In de 8 maanden rapportage was het resultaat bijgesteld naar 466K. De prognose kwam nu uit op 341K voor het regulier onderwijs en 124K voor het ISK onderwijs. Het voorlopig resultaat sloot nagenoeg aan met de definitieve cijfers.

Kengetallen

Het hogere resultaat heeft ook een positief effect op de kengetallen van Wolfsbos, onderstaande grafiek laat dat zien.

Liquiditeit

Kengetal	2017	2016	2015	signaleringswaarde OCW
Liquiditeit	158	129	112	< 75

Liquiditeit is de mate waarin een organisatie op korte termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. In principe geldt hiervoor: des te hoger des te beter. Met een ratio van 158% zitten wij ver boven de signaleringensgrens van 75% die door het Ministerie van OCW wordt gehanteerd. Ons beleid richt zich op een liquiditeitsratio van 100% aangezien dit bedrijfseconomisch als een gezonde liquiditeit wordt aanvaard.

Solvabiliteit 2

Kengetal	2017	2016	2015	signaleringswaarde OCW
Solvabiliteit	53	48	41	< 30

Bij solvabiliteit gaat het erom in hoeverre een bevoegd gezag op lange termijn, ook in tijden van tegenspoed, aan haar verplichtingen kan voldoen. Er is een solvabiliteit 1 en 2. Wij gaan uit van solvabiliteit 2 aangezien deze ook door het ministerie van OCW wordt gehanteerd. Het verschil is dat in de berekening van solvabiliteit 2 ook rekening wordt gehouden met de voorzieningen. Beoordeling van het eigen vermogen kan namelijk niet los gezien worden van de beoordeling van de hoogte van de voorzieningen. Immers wanneer die niet toereikend zijn om de toekomstige verplichting te dekken, zal aanvulling vanuit het eigen vermogen moeten plaatsvinden. Het solvabiliteitsratio van 53% laat zien dat we er gezond voor staan en ook in tegenspoed aan onze verplichtingen kunnen voldoen.

Rentabiliteit

Kengetal	2017	2016	2015	signaleringswaarde OCW
Rentabiliteit	4,83	2,71	1,35	3-jarig < 0
				2 jarig < -0,05
				1 jarig < -0,10

De rentabiliteit zegt iets over de “winstgevendheid” van een onderneming. Te grote positieve verschillen roepen vragen op inzake het bestedingspatroon, waar negatieve verschillen duiden op een te ruim financieel management. Een goede rentabiliteit ligt tussen de 0 en 5 %, aan dit uitgangspunt voldoen wij.

Huisvestingsratio

Kengetal	2017	2016	2015	signaleringswaarde OCW
Huisvestingsratio	9,3	11,3	9,3	> 10

Het huisvestingsratio geeft inzicht in het relatieve aandeel van de huisvestingslasten ten opzichte van de totale lasten. Het Ministerie van OCW heeft een signaleringswaarde als de huisvestingslasten meer dan 10% van de totale lasten zijn. Dit jaar zijn de huisvestingslasten weer gedaald onder de 10% van 11,3 naar 9,3% onder de signaleringswaarde.

Weerstandvermogen

Kengetal	2017	2016	2015	signaleringswaarde OCW
Weerstandvermogen	30	26	24	< 5

Het weerstandsvermogen is de verhouding van ons eigen vermogen ten opzichte van het totaal aan baten. Het is een indicator van de mogelijkheid voor de organisatie om ook in ongunstige tijden haar activiteiten te continueren. Een weerstandsvermogen van 10 tot 40% wordt als gezond beschouwd. Met een weerstandsvermogen van 30% zitten wij hier tussenin en ver boven de signaleringsgrens van het Ministerie van OCW.

Toelichting op berekening van de kengetallen

Liquiditeit =	$\frac{\text{vlottende activa}}{\text{kortlopende schulden}}$	$\frac{3.773.201}{2.387.605} \times 100\% = 158\%$
Solvabiliteit =	$\frac{\text{eigen vermogen} + \text{voorzieningen}}{\text{totale passiva}}$	$\frac{5.594.675 + 1.087.194}{12.516.775} \times 100\% = 53\%$
Rentabiliteit =	$\frac{\text{exploitatieresultaat}}{\text{totale baten}}$	$\frac{888.575}{18.403.795} \times 100\% = 4,83\%$
Huisvestingsratio =	$\frac{\text{huisvestingslasten} + \text{afschr. geb.}}{\text{totale lasten}}$	$\frac{1.191.782 + 431.238}{17.372.131} \times 100\% = 9,3\%$
Weerstandvermogen =	$\frac{\text{eigen vermogen}}{\text{totale baten}}$	$\frac{5.594.675}{18.393.995} \times 100\% = 30\%$

Overige kengetallen en verhoudingscijfers

Exploitatieverhoudingen:	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Rijksbijdragen/totale baten	88	89	89	88	90	91
Personele lasten/totale lasten	79	76	78	76	78	80
Huisvestingslasten/totale lasten	7	9	7	7	7	6
Afschrijvingen/totale lasten	5	4	4	4	4	4
Overige beheerslasten/totale lasten	10	11	11	13	10	10

Kengetallen per leerling:						
Eigen vermogen en voorzieningen	3.605	2.999	2.519	2.289	2.828	2.541
Totaal lasten	9.360	9.300	8.944	8.964	8.378	8.318

Analyse financieel resultaat t.o.v. begroting

* 1.000 euro

<u>BATEN</u>	Realisatie 2017	Begroot 2017	Afwijking
Rijksbijdrage	16.259	15.152	1.107
Overige overheidsbijdragen	989	909	80
Overige baten	1.156	1.090	66
SOM DER BATEN	18.404	17.151	1.253
<u>LASTEN</u>			
Personele lasten	13.662	13.093	569
Afschrijvingen	784	795	-11
Huisvestingslasten	1.192	1.229	-37
Overige lasten:	1.734	1.810	-76
SOM DER LASTEN	17.372	16.927	446
Financiële baten/lasten	-143	-143	-0
Netto resultaat	889	81	808

Algemeen

De jaarrekening 2017 van Wolfsbos sluit met een positief resultaat van € 889.000 dit is € 808.000 meer dan in de goedgekeurde begroting is begroot. De belangrijkste oorzaken van de verschillen worden hieronder per post toegelicht.

Rijksbijdragen (+€ 1.107.000)

In 2017 is de GPL verhoogd met 2,63% dit betrof een compensatie voor contractontwikkeling voor primaire arbeidsvoorwaarden en de premiekostenontwikkeling en overige sociale werkgeverslasten. De normvergoeding voor bekostiging exploitatiekosten is met 1,47% verhoogd, dit betreft een verhoging voor de prijsontwikkeling 2017. Het bedrag voor lesmateriaal is met eenzelfde percentage verhoogd. In de begroting was het vaste bedrag voor normatieve ruimte behoefte niet opgenomen. Bovenstaande resulteert in € 420.000 meer aan baten dan begroot. Daarnaast hebben we voor VSV € 8.000 meer ontvangen dan begroot. De prestatiebox is te hoog begroot geweest hierdoor ontvingen we € 22.500 minder dan begroot. De uitkeringskosten vielen lager uit met € 20.500. Als laatste hebben we een subsidie ontvangen voor korte opleidingstrajecten vmbo-leraren € 9.800.

De totale rijksbijdrage voor ISK was € 766.000. Bij de bekostigingscontrole is gebleken dat er in 2016 teveel leerlingen zijn opgegeven voor de maatwerkbekostiging, dit resulteert in een terugbetaling van € 77.000. Tevens was er in 2016 een bedrag opgenomen i.v.m. een bezwaar tegen te weinig bekostigde nieuwkomers in 2016 ad € 15.000. Het ministerie heeft het bezwaar in 2017 afgewezen. Beide bedragen hebben een negatief effect op de rijksbijdrage voor ISK, de totale bijdrage komt uit op € 674.000.

Overige overheidsbijdragen (+ € 80.000)

De overige overheidsbijdragen vallen € 80.000 hoger uit dan begroot. Vanuit de gemeente Hoogeveen hebben wij € 7.000 meer ontvangen voor de doordecentralisatie huisvesting. Het andere gedeelte komt door de extra vrijval van ESF gelden in 2017.

Overige baten (+ € 66.000)

De overige baten vielen ook hoger uit dan begroot. De volgende redenen zijn hiervoor aan te wijzen:

- Detachering personeel laat een plus zien van € 20.000, dit betreft de voor het grootste gedeelte de vergoeding vanuit de onderwijscoöperatie, deze was te laag begroot. Daarnaast zijn er nog 2 medewerkers gedetacheerd geweest, wat bij de begroting nog niet bekend was.
- Het cultuurtraject was niet begroot plus € 4.000.
- De overige opbrengsten zijn € 28.000 hoger dan begroot. Voor de Pro Rata is er € 15.000 meer ontvangen. Een leerling is hier geplaatst vanuit Pro Hardenberg dit levert € 4.000 op, daarnaast hebben we € 6.500 ontvangen voor de uitvoering van loopbaan coach en maatwerk arrangementen. Daarnaast waren er nog een aantal andere overige opbrengsten ad. € 2.500.
- De private activiteiten dragen voor € 14.000 bij aan de hogere overige baten. Voor het overgrote deel wordt dit veroorzaakt door de kantine opbrengsten. Dit komt doordat per augustus de kantine van de locatie Groene Driehoek in eigen beheer is.

Personele lasten (- € 569.000)

De personele lasten zijn € 596.000 hoger dan begroot, de grootste oorzaak hiervan is de loonkosten voor het geven van ISK onderwijs. Aan het ISK onderwijs is in totaal € 422.000 uitgegeven aan loonkosten, dit was niet begroot. Het overige gedeelte van de overschrijding op de begroting kan als volgt worden verklaard.

- Er is € 71.000 minder uitgegeven aan directe personeelslasten en € 91.000 meer aan inleen personeel. Per saldo is er € 20.000 meer uitgegeven aan directe personeelslasten. In de begroting was reeds rekening gehouden met de € 500 eenmalige uitkering en hebben we een risico opslag ingebouwd voor onder andere verhoging pensioenpremies en werkgeverslasten. We hebben conservatief begroot en zijn er dus vanuit gegaan dat deze kosten niet gecompenseerd zouden worden door het rijk.
- De vervangingskosten op ziekte zijn € 33.000 lager dan begroot.
- De wachtgeld voorziening per 31-12-2017 is opnieuw vastgesteld, hiervoor moest er een bedrag van € 75.000 gedoteerd worden aan de voorziening.
- Op sollicitatie-/wervingskosten is € 21.000 meer uitgegeven dan begroot, dit heeft te maken met de werving van een nieuwe directeur-bestuurder.
- De overige personeelskosten zijn € 34.000 hoger dan begroot, dit komt grotendeels door een extra dotatie aan de jubileumvoorziening € 27.600 en de extra kosten voor de koffievoorziening € 13.100.
- Aan nascholing is € 18.000 meer uitgegeven dan begroot.
- Daarnaast vielen een aantal posten positief uit zoals re-integratie en uitbesteding personeel € 19.000 en een aantal negatief zoals reis- en verblijfskosten, doorberekende loonkosten en bedrijfsgezondheidszorg € 30.000.

Afschrijvingen (+ € 11.000)

De afschrijvingen zijn € 11.000 lager dan begroot. Voor het overgrote deel heeft dit te maken met de post afschrijving gebouwen € 17.000. De investeringen in zonnepanelen op de locatie Harm Smeenge en CO2 neutraal verbouwing op de Groene Driehoek zijn later geactiveerd dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. Voor het ISK onderwijs zit er een post van € 8.000 in de afschrijving.

Huisvestingslasten (+ € 37.000)

De huisvestingslasten zijn € 37.000 lager dan begroot, de belangrijkste oorzaken hier zijn:

- De presentatieboekings van de reservering nieuwbouw vallen weg, begroot € 235.000. Deze post wordt in de begroting gezet om het resultaat niet te hoog te laten lijken. De € 235.000 wordt via resultaatsbestemming toegevoegd aan de bestemmingsreserve nieuwbouw.
- Er is aan de voorziening groot onderhoud een extra bedrag gedoteerd van € 100.000.
- Het correctief onderhoud en tuinonderhoud vielen € 44.000 hoger uit dan begroot.
- De huren vielen lager uit € 19.000.
- De kosten op schoonmaak waren hoger dan begroot € 9.000.
- De containerhuur was € 4.000 hoger dan begroot.
- De totale energiekosten vielen een stuk lager uit dan begroot € 27.500.
- De verzekering op de huisvesting viel € 6.000 lager uit dan begroot.
- De totale kosten aan huisvesting voor het ISK waren € 95.000.

Overige lasten (+ € 76.000)

De overige lasten zijn € 76.000 lager dan begroot. De totale overige lasten voor het ISK onderwijs bedragen € 33.000, dat betekent dat het regulier onderwijs € 109.000 minder heeft uitgegeven op de posten dan begroot. De post overige lasten is onder te verdelen in de volgende posten:

- Administratie en beheer	€ 10.000 -/-
- Inventaris apparatuur	€ 4.000 +
- Leer- en hulpmiddelen	€ 93.000 +
- Algemene kosten	€ 0
- Private activiteiten	€ 22.000 +
- Totaal	€ 109.000 +

Bij administratie en beheer is er op een aantal posten meer uitgegeven dan begroot dit betreft:

- De kopieer- en drukkosten € 21.000
- De juridische kosten € 12.500
- De telefoniekosten € 8.000
- En de kosten op bestuur en directie € 4.000

Daarnaast zijn er een aantal posten waarop minder is uitgegeven dan begroot:

- De posten automatisering licenties, hardware en outsourcing is gezamenlijk € 11.000 minder op uitgegeven dan begroot.
- Een tweede post waarop minder uitgegeven is betreft de vergoeding voor de Raad van Toezicht. Deze post is € 11.000 lager dan begroot, dit komt voornamelijk door de terugbetaling van de vergoeding van oud RVT-leden.
- Ook is de begrote € 5.000 voor DOVOC-activiteiten niet aangesproken.

Bij leer- en hulpmiddelen is er vooral minder uitgegeven aan schoolboeken.

De lagere lasten bij private activiteiten wordt veroorzaakt door het wegvallen van de beheerskosten kantine Groene Driehoek. Het contract met de cateraar van Lier is per 1 augustus 2017 opgezegd, hierdoor is er € 24.000 minder uitgegeven dan begroot.

Vergelijking balans

Het balanstotaal stijgt van € 11.971 miljoen ultimo 2016 naar € 12.517 miljoen nu. De vaste activa stijgt doordat de investeringen hoger zijn dan de afschrijvingslasten. Dit wordt vooral veroorzaakt door de investeringen in zonnepanelen en CO2 neutraal. De vlottende activa stijgen doordat de overige vorderingen fors hoger zijn dan afgelopen jaar. Dit komt door de vorderingen op het Ministerie van OCW, Loyalis en de ESF-gelden. De liquide middelen blijven nagenoeg gelijk. De voorziening laat een stijging zien, dit komt onder andere door de extra dotatie aan de onderhoudsvoorziening. Op de langlopende lening heeft dit jaar weer een aflossing plaatsgevonden. De kortlopende schulden die dalen flink, dit komt doordat één van de leningen volledig is afgelost.

Het eigen vermogen van Wolfsbos op 31 december 2017 bedraagt € 5.595 miljoen. Een stijging van € 878.775 ten opzicht van vorig jaar. Dit is geheel toe te rekenen aan het ten gunste brengen van het resultaat aan de reserves. De resultaatverdeling ziet er als volgt uit.

	Saldo 1-1-2017	Exploitatie resultaat	Saldo 31-12-2017
Publieke reserves			
Algemene reserve	3.886.324	615.589	4.501.913
Bestemmingsreserve nieuwbouw	337.792	264.190 *	601.982
Private reserves			
Reserve private activiteiten	491.785	8.796	500.581
Totaal eigen vermogen	4.715.901	888.575	5.604.476

* De bestemmingsreserve nieuwbouw is hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden, hieronder de berekening van deze reservering.

berekening toevoeging reserve nieuwbouw	
Vergoeding doordecentralisatie	867.713
Afschrijvingslast	415.141
Rente+	154.366
Verzekering	34.016
Totale last	603.523
Reservering nieuwbouw	264.190

+betreft de daadwerkelijk betaalde rente, niet de toegerekende rente in de exploitatie.

Het weerstandsvermogen, ofwel het eigen vermogen ad € 5.595 miljoen uitgedrukt in een percentage van alle baten bedraagt eind 2017 30%. Dit is een stijging ten opzichte van 2016 en het niveau bevindt zich aan de bovenkant van het gewenste niveau van 25 – 30%.

Het vrij besteedbaar vermogen, het zogenaamde weerstandsvermogen, wordt aangehouden om eventueel toekomstige tegenvallers op te kunnen vangen.

Treasury

De stichting kent een treasurystatuut. Deze voldoet aan de “Regeling Beleggen en Belenen door instellingen voor onderwijs en onderzoek” van het ministerie van OCW (gewijzigd op 6 juni 2016 nr. WJZ/800938(6670).

Wolfsbos doet aan “Schatkistbankieren”. Dit houdt in dat alle liquide middelen zijn ondergebracht bij het Ministerie van Financiën. Ook leningen of het eventueel plaatsen van deposito's vinden/vindt plaats bij het Ministerie van Financiën. De functie van treasurer wordt vervuld door de controller van Wolfsbos. In 2017 zijn er geen nieuwe leningen aangetrokken, ook zijn er geen gelden op deposito geplaatst. Dit omdat de rentestanden voor deposito's korter dan 1 jaar 0% zijn.

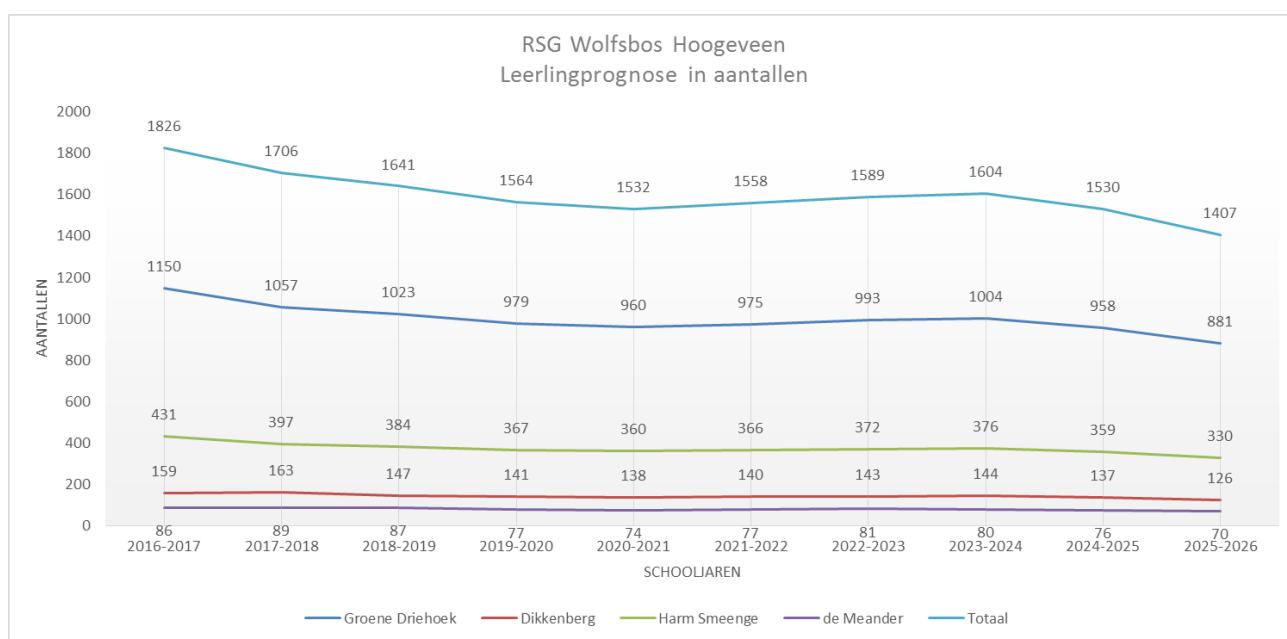
B. Continuïteitsparagraaf

De continuïteitsparagraaf is bedoeld om in het jaarverslag niet alleen te rapporteren over het afgelopen jaar, maar dat er ook aandacht besteed wordt aan de continuïteit in de toekomst. Daarom kijken we in deze paragraaf een aantal jaren vooruit. Daarbij wordt aangegeven op welke punten het beleid wordt aangepast en waar de grootste risico's liggen.

De basis van de continuïteitsparagraaf is de goedgekeurde meerjarenbegroting 2018 – 2022, deze is vastgesteld in december 2017. In de meerjarenbegroting is uitgegaan van de cijfers uit de augustus prognose 2017. In de cijfers die hier gepresenteerd worden zijn de definitieve cijfers van 2017 doorgerekend. De effecten die dit met zich meebrengt hebben vooral betrekking op de balans.

Leerlingaantallen en personele bezetting

De basis van de meerjarenbegroting wordt mede gevormd door de leerlingaantallen. In september van 2017 hebben we door Planning Verband Groningen BV een nieuwe leerlingenprognose laten opstellen die loopt tot 2036. Hierin komt naar voren dat de komende jaren het leerlingaantal zakt van 1706 in 2017 tot 1558 in 2022, dit is een daling van 148 leerlingen oftewel 9%. Als we de prognose nog verder doortrekken zien we dat de krimp nog verder doorzet. In de leerlingenprognose is geen rekening gehouden dat naast krimp er ook kans is dat er marktaandeel verloren wordt.

De daling van het aantal leerlingen loopt door demografische krimp in de periode 2018 – 2022 op tot 9%, wat leidt tot een totale inkomstendaling op de Rijksbijdragen van € 1.626.000 in 2022 t.o.v. de Rijksbijdragen 2017.

De daling van het leerlingenaantal heeft ook gelijk effect op de in te zetten formatie. In onderstaande tabel is de inschatting gemaakt van de benodigde personele bezetting voor de komende jaren.

Kengetal	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Personele bezetting in FTE						
- Bestuur / management	12,80	12,80	11,80	11,80	11,80	11,80
- Onderwijzend personeel	109,20	102,95	96,17	91,99	93,95	96,44
- Ondersteunend / overig personeel	43,09	43,09	42,60	41,43	40,33	39,87
Totaal	165,09	158,84	150,57	145,22	146,08	148,11

Leerlingaantallen	1826	1706	1641	1564	1532	1558
-------------------	------	------	------	------	------	------

Het volgende overzicht laat de daling van het leerlingaantal zien in relatie met daling rijksbijdrage en formatie.

Overzicht demografische krimp	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Leerling prognose aantal	1826	1706	1641	1564	1532	1558
Daling aantal leerlingen cumulatief	0	120	185	262	294	268
Leerling prognose - procenten	0%	93%	90%	86%	84%	85%

Inkomsten Rijksbijdrage	€ 15.151.767	€ 14.760.616	€ 14.170.403	€ 13.569.978	€ 13.313.991	€ 13.525.820
Inkomsten daling cumulatief	€ -	€ 391.151	€ 981.364	€ 1.581.789	€ 1.837.776	€ 1.625.947

aantal FTE per 1 augustus	165,09	158,84	150,57	145,22	146,08	148,11
Cumulatief	0	6,25	14,52	19,87	19,01	16,98

Bij ongewijzigd beleid en het niet nemen van passende maatregelen en bezuinigingen loopt het tekort op tot € 1.626.000 in het jaar 2022. Dit meerjarenperspectief is besproken binnen de directie en staf, een delegatie van de GMR is hierin meegenomen alsmede de RvT. De opdracht was om tot een sluitende meerjarenbegroting te komen. In deze meerjarenbegroting zijn door het management voorgenomen maatregelen en bezuinigingen opgenomen, die voor de komende begrotingsjaren leiden tot een sluitende meerjarenbegroting.

Staat van baten & lasten	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baten						
Rijksbijdragen	16.258.735	14.760.616	14.170.403	13.569.978	13.313.991	13.525.820
Private bijdragen	304.465	295.215	283.765	270.758	264.839	269.480
Overige baten	1.840.596	1.890.633	1.826.446	1.779.587	1.746.404	1.746.230
Totaal baten	18.403.796	16.946.464	16.280.615	15.620.323	15.325.234	15.541.530
Lasten						
Personele lasten	13.662.231	12.670.721	11.944.653	11.374.108	11.259.176	11.536.218
Afschrijvingen	784.086	876.015	862.746	873.024	879.652	858.374
Huisvestingslasten	1.191.782	1.204.250	1.406.750	1.311.250	1.311.750	1.322.250
Overige lasten	1.734.032	2.026.808	1.805.857	1.752.714	1.734.480	1.731.842
Totaal lasten	17.372.131	16.777.794	16.020.006	15.311.096	15.185.058	15.448.684
Saldo baten en lasten	1.031.665	168.670	260.609	309.227	140.176	92.845
Saldo financiële huisvoering	143.090	124.569	119.396	114.629	108.993	95.310
Totaal resultaat	888.575	44.102	141.213	194.598	31.183	-2.465

De maatregelen zoals ze in de bovenstaande meerjarenbegroting zijn verwerkt moeten nog wel gerealiseerd worden. Ook is in de jaren 2018 – 2022 een bedrag van € 200.000 opgenomen als realisatie op het ISK onderwijs.

Dit vormt nog een risico in de begroting, aangezien deze realisatie nog wel gerealiseerd moet worden en de vraag is, blijft de ISK de komende jaren bestaan. Indien dit niet het geval is zal de meerjarenbegroting bijgesteld moeten worden en er opnieuw gekeken moeten worden waar extra bezuinigd kan worden.

Rekenen we de meerjarenbegroting door in de balans, dan levert dat onderstaand beeld op.

Balans per 31/12	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Activa						
Vaste activa						
Materiele vaste activa	8.743.574	9.396.518	8.900.961	8.255.395	7.807.328	7.295.918
Vlottende activa						
Voorraden	60	0	0	0	0	0
Vorderingen	518.793	518.793	518.793	518.793	518.793	518.793
Liquide middelen	3.254.347	2.693.852	3.343.338	4.377.986	4.666.502	5.121.476
Totaal activa	12.516.774	12.609.164	12.763.092	13.152.175	12.992.624	12.936.187
Passiva						
Eigen vermogen						
Eigen vermogen	5.002.494	5.046.595	5.187.808	5.382.406	5.413.588	5.411.124
Bestemmingsreserve Nieuwbouw	601.982	888.982	1.181.982	1.479.482	1.782.482	2.095.982
Vreemd vermogen						
Voorzieningen	1.087.193	994.314	859.864	902.682	854.781	787.309
Langlopende schulden	3.437.500	3.291.666	3.145.833	2.700.000	2.400.000	2.100.000
Kortlopende schulden	2.387.605	2.387.605	2.387.605	2.687.605	2.541.772	2.541.772
Totaal passiva	12.516.774	12.609.163	12.763.092	13.152.174	12.992.623	12.936.186

Uit de bovenstaande balans kan opgemaakt worden dat het komende jaar flink geïnvesteerd gaat worden, dit betreft de indikking van de Groene Driehoek. De liquide middelen lopen op ten gevolge van de vorming van de bestemmingsreserve nieuwbouw binnen het eigen vermogen. De langlopende schuld neemt af door aflossingen op de leningen voor huisvesting.

De ontwikkelingen zoals weergegeven in de bovenstaande staat van baten en lasten en de balans hebben het volgende effect op de kengetallen.

Kengetallen	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liquiditeit	158%	135%	162%	182%	204%	222%
Solvabiliteit	53%	55%	57%	59%	62%	64%
Rentabiliteit	4,83%	0,26%	0,87%	1,25%	0,20%	-0,02%
Weerstandsvermogen	30%	35%	39%	44%	47%	48%
Huisvestingsratio	9,3%	10,1%	12,1%	12,0%	12,1%	12,0%

De liquiditeit zal in 2018 dalen, dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de investeringen in de Groene Driehoek. De jaren erna stijgt deze door onder andere de vorming van de bestemmingsreserve nieuwbouw.

De solvabiliteit stijgt elk jaar, dit wordt veroorzaakt doordat het eigen vermogen ten opzichte van de totale passiva groter wordt.

De rentabiliteit blijft boven de signaleringswaarden.

Het laatste kengetal de huisvestingsratio laat een verhoging zien van 9,3 naar 12%. Dit komt onder andere doordat in de begroting rekening gehouden wordt met de reservering voor nieuwbouw. Als we deze “fictieve” lasten elimineren uit de begroting dan laat het huisvestingsratio het volgend verloop zien.

Kengetal	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Huisvestingsratio	9,3%	8,6%	10,4%	10,3%	10,3%	10,2%

Nu zien we in 2018 een dipje en daarna loopt de ratio op tot net boven de 10%. De lagere ratio in 2018 wordt veroorzaakt door een lagere dotatie aan de onderhoudsvoorziening.

C. Risicomanagement

In maart 2017 is door de accountant Hofsteenge Zeeman Groep een risicoanalyse uitgevoerd. De leden van de Raad van Toezicht, directeur bestuurder, HRM adviseur en controller hebben meegewerkt tot de totstandkoming van deze risicoanalyse. De onderwijsrisico's zijn in kaart gebracht en gewogen op impact en kans. De uitkomst heeft geleid tot een benodigd weerstandsvermogen voor Wolfsbos van € 2.537.500 per ultimo 2016.

In maart 2018 is door de directie en staf de risicoanalyse geëvalueerd en opnieuw vastgesteld. Dit heeft geleid tot een kleine verhoging van het vereiste weerstandsvermogen. Het weerstandsvermogen is per ultimo 2017 vastgesteld op € 2.625.000.

De top 5 belangrijkste risico's zijn

- Krimp en verlies marktaandeel
- Onvoorspelbare overheid en invloeden externe partijen
- Onderwijsaanbod wordt te smal
- Gebouwsituatie sluit niet aan bij vernieuwend onderwijs
- Onvoldoende mogelijkheid kwalitatief goed personeel aan te trekken

Niet alle risico's zullen zich in één keer voordoen.

Krimp en verlies marktaandeel

Het risico verlies marktaandeel is toegenomen. Om verschillende redenen wordt er de laatste jaren marktaandeelverlies geleden en de trend is nog niet gekeerd. Wel is er inmiddels een begin gemaakt met versterking van de PR en zijn er verdere plannen in voorbereiding om het marktaandeelverlies te keren. Voor de uitvoering van de plannen zal de komende jaren een beroep gedaan worden op het weerstandsvermogen.

Onvoorspelbare overheid en invloeden externe partijen

De risico is gelijk gebleven, maar daarom niet minder groot. Door de overheid is een nieuw bekostigingsmodel aangekondigd, in de vorm van "vereenvoudiging bekostiging". De toenmalige staatssecretaris onderwijs, Sander Dekker, heeft op basis van nader onderzoek naar de effecten hiervan besloten de implementatie van de regeling te richten op 1 januari 2021 (brief OC&W 5 juli 2016). Er wordt gekozen voor zorgvuldigheid boven snelheid. Door stapeling van effecten, onder andere voor krimpregio's, kan de nieuwe regeling extra negatief uitpakken voor een aantal scholen, waaronder Wolfsbos. Hiernaast komt er een overgangsregeling. Hoewel de regeling negatief kan uitpakken voor brede scholen zoals de onze in een krimpregio, hebben we vooralsnog, mede gelet op een aantal onzekere factoren, geen rekening gehouden met de effecten hiervan in de begroting, maar het is wel degelijk een risico. Het risico is wel benoemd, maar nog niet gekwantificeerd in de meerjarenbegroting 2018-2022, maar zal voor de volgende begrotingsronde ook kwantitatief worden opgenomen.

Hiernaast speelt dat de school verplicht is meervoudig (Europees) aan te besteden. Door de marktwerking wordt, gelet op het economische klimaat, duurder ingekocht dan door de overheid gecompenseerd wordt. Denk bijvoorbeeld aan de prijsindexatie schoonmaakwerk en de positie van de leermiddelenleverancier die als alleen aanbieder grote invloed heeft op de prijsvorming.

Onderwijsaanbod wordt te smal

Dit risico is toegenomen, door krimp en marktaandeelverlies wordt het steeds moeilijker een breed onderwijsaanbod te blijven voeren. Denk hierbij aan het praktijkonderwijs, het vwo en het brede aanbod van profielen en keuzedelen in het vmbo.

Gebouwsituatie sluit niet aan bij vernieuwend onderwijs

Dit is een nieuw risico. De gebouwsituatie van Wolfsbos sluit onvoldoende aan bij de vraag van vernieuwend onderwijs. Voor de uitvoering van de profielen en keuzedelen van het vernieuwde vmbo

zou het gebouw Harm Smeenge aangepast moeten worden. Gepersonaliseerd en ICT gericht leren en werken met leerpleinen voor de Groene Driehoek vragen om een andere inrichting van gebouwen.

Onvoldoende mogelijkheid kwalitatief goed personeel aan te trekken (en te behouden)

Dit risico is toegenomen. Door krimp zal een beroep gedaan worden op de flexibele schil van het personeel. In de flexibele schil zitten veelal jonge, ambitieuze en enthousiaste medewerkers die bij krimp en marktaandeelverlies niet kunnen worden behouden.

Samenvatting

Samenvattend kan worden gesteld dat een aantal risico's is toegenomen, maar daar staat tegenover dat een aantal andere risico's is afgenomen. De risico's *onderwijs* nemen toe door krimp en marktaandeelverlies. Het risico *personeel* neemt af door verbeterde competenties personeel in relatie met toekomstontwikkelingen en de komst van een strategisch personeelsplan. Het risico *bedrijfsvoering, financiën en huisvesting* blijft hoog, maar nagenoeg gelijk ten opzichte van vorig jaar.

Per saldo stijgt het vereiste weerstandsvermogen beperkt van € 2.537.500 per ultimo 2016 naar € 2.625.000 per ultimo 2017. Een stijging van € 87.500.

Wolfsbos zal zich blijven inspannen de risico te beperken en te verkleinen. Dit wordt opgenomen in de jaarplannen die zich financieel vertaald zien in de meerjarenbegroting. Niet alle risico's zullen zich tegelijkertijd aandienen. Het weerstandsvermogen is op peil. Dat betekent dat Wolfsbos risico's kan opvangen en middelen uit het weerstandsvermogen kan inzetten om risico's te verkleinen.

Ondersteuning en advisering door de RvT

De RvT heeft onder andere tot taak de jaarlijkse exploitatie- en investeringsbegroting, het bestuurs- en het financiële jaarverslag goed te keuren. De directeur bestuurder maakt jaarlijks met de RvT afspraken over de financiële normen en streefwaarden. De directeur bestuurder verantwoordt zich middels drie financiële rapportage (prognoses), begrotingsbesprekingen en het financiële jaar- en bestuursverslag over het gevoerde beleid. Dit gebeurt in overleggen met de auditcommissie van de RvT. Hierover wordt ook gesproken tijdens de vergaderingen van de RvT. De RvT heeft in dit verband de taak de begroting en het financiële jaarverslag goed te keuren.

Jaarrekening 2017

I. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave
2. Toelichting en grondslagen behorende bij de jaarrekening
3. Balans per 31-12-2017
4. Staat van baten en lasten 2017
5. Kasstroomoverzicht 2017
6. Toelichting op de onderscheiden posten van de balans
7. Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen
8. Toelichting op de staat van baten en lasten

Overige gegevens

9. Voorstel bestemming van het exploitatiesaldo
10. Overzicht verbonden partijen
11. Gebeurtenissen na balansdatum
12. Controleverklaring accountant

Bijlagen

13. Gegevens van de rechtspersoon

2. Toelichting en grondslagen behorende bij de jaarrekening

Algemeen

Juridische vorm en voornaamste activiteiten

De organisatie betreft een stichting statutair gevestigd te Hoogeveen en haar voornaamste taak is het verzorgen van openbaar voortgezet onderwijs in de gemeente Hoogeveen.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslaggevingsperiode gelijk aan het betreffende kalenderjaar.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld volgens de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. In deze regeling is bepaald dat de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (in het bijzonder RJ 660 Onderwijsinstellingen) van toepassing zijn en met inachtneming van de daarin aangeduide uitzonderingen.

Voor de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi)publieke sector (WNT) heeft de instelling zich gehouden aan de Beleidsregel toepassing WNT en deze als normenkader bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerd.

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn, evenals voorgaande jaren, gebaseerd op historische kosten.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

Algemeen

Voor zover niet anders vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen de nominale waarde. De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de organisatie.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waar de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, afgeleide financiële instrumenten (derivaten), handelsschulden en overige te betalen posten. In de jaarrekening zijn de volgende categorieën financiële instrumenten opgenomen: verstrekte leningen en overige vorderingen, geldmiddelen en overige financiële verplichtingen.

De stichting maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten). Tevens is geen sprake van in contracten besloten afgeleide financiële instrumenten, die separaat van het basiscontract verwerkt dienen te worden.

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien instrumenten bij de vervolgwaardering niet worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, maken eventuele direct toerekenbare transactiekosten deel uit van de eerste waardering.

Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd.

Debiteuren en overige vorderingen

Debiteuren en overige vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderv verliezen.

Geldmiddelen

Geldmiddelen bestaan uit kas- en banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. De geldmiddelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Crediteuren, langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Crediteuren, langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

Schulden met een op balansdatum resterende looptijd van ten hoogste één jaar worden aangeduid als kortlopend. Schulden worden niet gesaldeerd met activa. De aflossingsverplichtingen voor het komend jaar van de langlopende schulden worden opgenomen onder kortlopende schulden.

Materiële vaste activa

De gebouwen en terreinen, inventaris en apparatuur en andere vaste bedrijfsmiddelen worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs plus bijkomende kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van economische levensduur.

Op terreinen wordt niet afgeschreven. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht. Voor een uiteenzetting ten einde vast te kunnen stellen of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering, wordt verwezen naar de paragraaf "bijzondere waardeverminderingen" in de grondslagen.

Subsidies op investeringen worden in mindering gebracht op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs van de activa waarop de subsidies betrekking hebben.

Onderhoud aan gebouwen wordt geactiveerd mits deze waardeverhogend is. De afschrijvingen worden berekend conform de in het meerjaren onderhoudsplan bepaalde onderhoudsintervallen. Is echter de verwachte levensduur van onderhavig pand korter dan de onderhoudsinterval, dan is de verwachte levensduur van het pand bepalend.

De volgende afschrijvingspercentages worden hierbij gehanteerd:

- Gebouwen	: 2,5 - 5 %
Inventaris en apparatuur	
- Inventaris	: 10%
- Computerapparatuur	: 20%
- Digiborden	: 10%
- Netwerk en server	: 12,5%
- Kantoormeubilair	: 6,7%
- Schoolmeubilair	: 5%

Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Vorderingen

De grondslagen voor de waardering van vorderingen en effecten zijn beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten.

Voor onderwijsinstellingen vallende onder de VVO is het op basis van artikel 5 van de (Gewijzigde) Regeling "Onvoorziene gevallen bij invoering vereenvoudiging bekostiging voortgezet onderwijs" (kenmerk: WJZ-2005/54063802 en kenmerk VO/F-2006/1769) toegestaan een vordering op te nemen op de Ministerie van OCW. Hiervan is geen gebruik gemaakt. Volstaan wordt met de vermelding in de toelichting onder de "niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen".

Liquide middelen

De grondslagen voor de waardering van vorderingen en effecten zijn beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten.

Eigen vermogen

Financiële instrumenten die op grond van de economische realiteit worden aangemerkt als eigenvermogensinstrumenten, worden gepresenteerd onder het eigen vermogen.

Het eigen vermogen bestaat uit algemene reserves en bestemmingsreserves. Hierin is tevens een segmentatie opgenomen naar publieke en private middelen.

De algemene reserve bestaat uit de reserves die ter vrije beschikking staan van de Raad van Toezicht. De bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid.

Voorzieningen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Indien (een deel van) de uitgaven die noodzakelijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde worden vergoed bij afwikkeling van de voorziening, wordt de vergoeding als afzonderlijk actief gepresenteerd.

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Voorziening jubilea

De voorzieningen voor jubilea dienen ter egalisatie van de kosten van de 25- en 40 jarige jubilea. Hiertoe wordt per medewerker een evenredig deel van de verwachte uitkering gedoteerd, vermenigvuldigd met de verwachte kans dat medewerker ten tijde van het jubileum in dienst is van van de organisatie. Uitgekeerde jubileumgratificaties worden ten laste van de voorziening gebracht.

Voorziening WGA

De voorziening dient ter dekking voor toekomstige kosten voortvloeiende uit het Eigen Risico voor de Wet Gedeeltelijk Arbeidsgehandicapten. De organisatie is 10 jaar aansprakelijk voor de uitkeringslast in het kader van deze wet. Hiertoe is per (ex-) medewerker die een uitkering krijgt in het kader van de WGA een inschatting gemaakt van de hoogte en de duur van de uitkering.

Voorziening wachtgeld

De voorziening dient ter dekking voor toekomstige kosten voortvloeiende uit de aansprakelijkheid van 25% van de uitkeringslast voor werknemers die na het einde van hun dienst verband een uitkering krijgen in het kader van de WW. Hiertoe is per (ex-) medewerker die een uitkering krijgt een inschatting gemaakt van de hoogte en de duur van de uitkering.

Voorziening Persoonlijk Budget (PB50)

De voorziening dient ter dekking voor toekomstige kosten voortvloeiend uit de in augustus 2014 afgesloten nieuwe CAO VO inzake het Levensfasebewust Personeelsbeleid. Medewerkers krijgen elk schooljaar een individuele keuzebudget van 50 klokuren zie naar eigen believen mogen inzetten voor verlof, pensioen, kinderopvang of kunnen laten uitbetalen.

Voorziening groot onderhoud

De voorziening dient ter dekking voor toekomstige onderhoudsuitgaven. De basis is een meerjaren onderhoudsinventarisatie voor de komende 20 jaren. Jaarlijks wordt ter egalisatie van de uitgaven een dotatie ten laste van de exploitatie gebracht, terwijl de werkelijke kosten rechtstreeks aan de voorziening worden onttrokken.

Kortlopende schulden

De grondslagen voor de waardering van vorderingen en effecten zijn beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten. Overlopende passiva betreffen vooruitontvangen bedragen (waaronder geïmporteerde bijdragen) en nog te betalen bedragen terzake van lasten die aan een verstreken periode zijn toegekend. Van bedragen die voor meerdere jaren beschikbaar zijn gesteld, wordt het nog niet bestede gedeelte op deze post aangehouden. Vrijval ten gunste van de staat van baten en lasten geschiedt naar rato van de besteding.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Bij de bepaling van het resultaat wordt, met inachtneming van de waarderingsgrondslagen zoals opgenomen in Rj 660 (Onderwijsinstellingen), het baten- en lastenstelsel gehanteerd. De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Lasten en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen, indien zij voor het vaststellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Rijksbijdragen, overige overheidsbijdragen en -subsidies

Rijksbijdragen, overige overheidsbijdragen en -subsidies uit hoofde van de lumpsum bekostiging worden in het jaar waarop de toekenning betrekking heeft, volledig verwerkt als baten in de staat van baten en lasten.

Rijksbijdragen, overige overheidsbijdragen en -subsidies uit hoofde van specifieke doelbekostigingen, waaronder tweede- en derdegeldstromen, worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen baten zodra zij zijn ontvangen of zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de stichting zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden. Bijdragen ter compensatie van door de stichting gemaakte lasten worden systematisch als baten in de staat en lasten opgenomen in dezelfde periode als die waarin de lasten worden verantwoord, indien deze bijdragen betrekking hebben op het specifieke doel.

Overige baten

De post 'Overige baten' omvat onder andere de baten uit hoofde van de verhuur van accommodaties, ontvangsten uit hoofde van ouderbijdragen en de baten ingevolge de detachering van medewerkers. Baten worden genomen voor zover zij op balansdatum zijn verwezenlijkt. Vooruit ontvangende baten worden als overlopende passiva in de balans opgenomen.

Personeelsbeloningen

Onder personeelslasten zijn begrepen de in het boekjaar verschuldigde salarissen, sociale lasten, pensioenpremies, inleenkrachten en overige personeelskosten, verminderd met de ontvangen uitkeringen van sociale fondsen.

Voor de medewerkers van de organisatie is een pensioenregeling getroffen die te kwalificeren is als een toegezegde pensioenregeling. De stichting is aangesloten bij het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP). Het ABP is het bedrijfstakpensioenfonds voor de overheidswerkgevers, waaronder onderwijsinstellingen. Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies. De dekkingsgraad van het ABP per 31 december 2017 bedraagt 104,4%.

Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa

Immateriële vaste activa inclusief goodwill en materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Op terreinen wordt niet afgeschreven. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de economische levensduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

Boekwinsten en -verliezen bij verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de overige lasten.

Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

3. Balans per 31-12-2017

bedragen x 1.000

I Activa	31-12-2017	31-12-2016
Vaste activa		
1.1 Immateriële vaste activa		
Ontwerp/vernieuwing netwerk	0	0
1.2 Materiële vaste activa		
Gebouwen	7.119	6.741
Inventaris en apparatuur	1.588	1.754
Onderhanden werk	37	0
Totaal vaste activa	<u>8.744</u>	<u>8.495</u>
Vlottende activa		
1.4 Voorraden		
Gebruiksgoederen	0	1
1.5 Vorderingen		
Debiteuren	54	35
Overige vorderingen	317	86
Overlopende activa	<u>149</u>	<u>112</u>
	519	233
1.7 Liquide middelen	3.254	3.242
Totaal vlottende activa	3.773	3.476
Totaal activa	<u><u>12.517</u></u>	<u><u>11.971</u></u>

bedragen x 1.000

2 Passiva	31-12-2017	31-12-2016
2.1 Eigen vermogen		
Algemene reserve	4.502	3.886
Bestemmingsreserves	<u>1.103</u>	<u>830</u>
Totaal groepsvermogen	5.604	4.716
2.2 Voorzieningen		
Overige voorzieningen	<u>1.087</u>	<u>981</u>
	1.087	981
2.3 Langlopende schulden		
Ministerie van Financiën	3.438	3.583
2.4 Kortlopende schulden		
Crediteuren	401	389
Belastingen en premies Soc.Verz.	483	501
Pensioenpremies	157	139
Overige kortl. schulden	280	811
Overlopende passiva	<u>1.066</u>	<u>851</u>
	2.388	2.690
Totaal Passiva	<u><u>12.517</u></u>	<u><u>11.971</u></u>

bedragen x 1.000

4. Staat van Baten en Lasten

	Realisatie 2017	Begroot 2017	Realisatie 2016
3 BATEN			
3.1 Rijksbijdrage	16.259	15.152	16.284
3.2 Overige overheidsbijdragen en subsidies	989	909	893
3.5 Overige baten	1.156	1.090	1.160
SOM DER BATEN	18.404	17.151	18.337
4 LASTEN			
4.1 Personele lasten	13.662	13.093	13.429
4.2 Afschrijvingen	784	795	773
4.3 Huisvestingslasten	1.192	1.229	1.583
4.4 Overige lasten:			
- Administratie, beheer en bestuur	681	652	816
- Inventaris en apparatuur	81	80	86
- Leer- en hulpmiddelen	902	1.009	922
- Algemene kosten	70	69	61
Overige lasten	1.734	1.810	1.885
SOM DER LASTEN	17.372	16.927	17.670
SALDO BATEN EN LASTEN	1.032	224	667
Rentebaten	0	0	0
Rente lasten	-143	-143	-170
5 Financiële baten/lasten	-143	-143	-170
Netto resultaat	889	81	497

5. Kasstroomoverzicht 2017

	31-12-2017	31-12-2016
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo Baten en Lasten	1.031.665	667.252
Mutaties voorzieningen	105.902	431.857
Afschrijvingen	784.086	772.559
Mutaties werkkapitaal:		
- Voorraden	605	-200
- Vorderingen	-285.348	-90.834
- Kortlopende schulden	-302.795	46.465
- Overlopende rente	11.276	10.848
Totaal kasstroom uit bedrijfsoperaties	1.345.391	1.837.948
Ontvangen Interest	-	-
Betaalde interest	-154.366	-181.128
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	1.191.025	1.656.821
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings materiële vaste activa	-1.032.471	-496.324
Desinvesteringen materiële vaste activa	-	-
Totale kasstroom uit investeringsactiviteiten	-1.032.471	-496.324
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Nieuw opgenomen leningen	-	-
Aflossing langlopende schulden	-145.833	-736.398
Totale kasstroom uit financieringsactiviteiten	-145.833	-736.398
Mutatie liquide middelen	12.720	424.099
Beginstand liquide middelen	3.241.627	2.817.528
Mutatie liquide middelen	12.720	424.099
Eindstand liquide middelen	3.254.347	3.241.627

6. Toelichting op de onderscheiden posten van de balans

ACTIVA Vaste activa

I.2 Materiële vaste activa

	Aanschaf tot 2017	cum. Afsch	Boekwaarde 1-1-2017	Investering	Desinvest	Afschrijv.	Boekwaarde 31-12-2017	Afschr. %
Gebouwen (40 jaar)	3.517.016	771.116	2.745.900			87.925	2.657.974	2,5
Gebouwen (20 jaar)	6.807.272	2.812.395	3.994.877	809.061		343.313	4.460.625	5,0
Onderhanden werk				37.467			37.467	
	10.324.288	3.583.512	6.740.776	846.529		431.238	7.156.067	
Inventaris en apparatuur								
Machines/installaties	1.126.992	762.733	364.259	45.282		115.692	293.849	6,7-10
Computerapparatuur	405.832	136.404	269.428	76.868		84.478	252.778	20,0
Digiborden	261.616	82.830	178.786	19.624		28.227	170.183	10,0
Netwerk + server	399.669	154.320	245.349	40.627		52.428	242.588	12,5
Kantoormeubilair	274.218	158.352	115.866	0		18.324	97.542	6,7
Schoolmeubilair	1.088.613	507.888	580.725	3.540		53.699	530.566	5,0
	3.556.940	1.802.527	1.754.413	185.942		352.848	1.587.507	
Totaal	13.881.229	5.386.040	8.495.190	1.032.471	0	784.086	8.743.574	
Totaal Vaste Activa	13.881.229	5.386.040	8.495.190	1.032.471	0	784.086	8.743.574	

Vlottende activa

I.4 Voorraden

Tussenrekening VVV-bonnen

	31-12-2017	31-12-2016
	60	665
Totaal	60	665

I.5 Vorderingen

Debiteuren

	31-12-2017	31-12-2016
	53.609	35.333

Overige vorderingen

Energiekosten gem. Hoogeveen

Loyalis ERD WGA

AOB

ABP

Ministerie van OCW

ESF Gelden

Overige

Totaal

	31-12-2017	31-12-2016
Energiekosten gem. Hoogeveen	40.000	40.000
Loyalis ERD WGA	29.215	11.599
AOB	18.677	9.246
ABP	-	5.399
Ministerie van OCW	89.865	15.154
ESF Gelden	107.717	-
Overige	31.186	4.486
Totaal	316.661	85.884

Overlopende activa

Aanbet. Werkweken/kennismaking

Licentiekosten

Detachering (inleen)

VAVO

Overige overlopende activa

Totaal

	31-12-2017	31-12-2016
Aanbet. Werkweken/kennismaking	20.886	15.105
Licentiekosten	69.055	41.820
Detachering (inleen)	-	13.406
VAVO	35.760	24.792
Overige overlopende activa	22.822	17.106
Totaal	148.523	112.229

De vorderingen hebben een looptijd van korter dan een jaar.

I.7 Liquide middelen

Kasmiddelen

Simplecard

Ministerie van Financiën (Rek. courant)

Kruisposten Schatkistbankieren

Totaal

	31-12-2017	31-12-2016
Kasmiddelen	16.159	9.571
Simplecard	5.399	0
Ministerie van Financiën (Rek. courant)	3.233.289	3.230.978
Kruisposten Schatkistbankieren	-498	1.077
Totaal	3.254.348	3.241.627

2.1 Eigen vermogen

	Saldo 1-1-2017	Exploitatie- resultaat	Overige Mutaties	Saldo 31-12-2017
<u>Publieke reserves</u>				
Algemene reserve	3.886.324	615.589		4.501.913
Bestemmingsreserve nieuwbouw	337.792	264.190		601.982
<u>Private reserves</u>				
Reserve private activiteiten	491.785	8.796		500.581
Totaal bestemmingsreserves	829.577	272.986	0	1.102.563
Totaal eigen vermogen	4.715.902	888.575	0	5.604.476

2.2 Voorzieningen

	Saldo 1-1-2017	Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	Rente mutatie (contante waarde)	Saldo 31-12-2017	Onderverdeling saldo 31-12-2017 deel < 1 jaar	deel > 1 jaar
<u>Overige voorzieningen</u>								
Voorziening jubilea	178.338	27.597	22.398			183.537	31.777	151.760
Voorziening Wachtgeld	150.223	74.870	69.448			155.646	83.270	72.376
Voorziening WGA	15.770	0	15.770			0	0	0
Voorziening PB50	350.913	90.520	39.903			401.529	72.534	328.996
Voorziening Groot Onderhoud	286.049	290.000	229.567			346.482	192.213	154.269
Totaal	981.293	482.987	377.085	0	0	1.087.194	379.793	707.401

2.3 Langlopende schulden

Overzicht totale lening (lang + kortlopend)

	Saldo 1-1-2017	Aangegane lening	Aflossingen 2017	Saldo 31-12-2017	Aflossings verplichting 2018	Looptijd 1-5 jaar	Looptijd > 5 jaar	Rentevoet
Ministerie van Financiën 2007	590.565		590.565	-	-			3,91%
Ministerie van Financiën 2009	729.167		145.833	583.334	145.833	437.500		3,48%
Ministerie van Financiën 2010	3.000.000			3.000.000			3.000.000	3,53%
	4.319.732	0	736.398	3.583.334	145.833	437.500	3.000.000	

Stovoh maakt gebruik van het zg schatkistbankieren. Leningen zijn derhalve ook aangegaan bij het Ministerie van Financiën.

Deze leningen zijn aangegaan ter financiering van de nieuwbouw en verbouw activiteiten.

Leningdeel 2007 was oorspronkelijk groot EUR 5.000.000,= met een looptijd van 10 jaar op basis van annuïteiten

Leningdeel 2009 was oorspronkelijk groot EUR 1.750.000,= met een looptijd van 12 jaar. De aflossing geschiedt in 12 gelijke jaarlijkse termijnen.

Leningdeel 2010 is groot EUR 3.000.000,= en kent een looptijd van 20 jaar. Deze lening is gefaseerd opgenomen. Vanaf 2021 wordt er begonnen met aflossen in 10 gelijke jaarlijkse termijnen.

2.4 Kortlopende schulden	31-12-2017	31-12-2016
Crediteuren	401.253	388.792
Belastingen, premies soc. verzekeringen	483.362	500.645
Pensioenpremies	157.057	139.152
Overige kortlopende schulden		
Ministerie van financiën (aflossingsverplichting)	145.833	736.398
Diverse ouderraden	18.175	14.402
Waarborg kluisleutels	19.220	19.100
Overige	3.761	395
Ministerie van OCW	92.776	40.544
Totaal	279.766	810.840
Overlopende passiva		
Personeelsvereniging	19.774	21.030
Vakantie uitkering	390.158	415.259
Bindingstoelage	44.617	46.410
Vakantie-uren OOP	48.029	48.029
Eindejaarsuitkering OOP	295	0
Ministerie van OCW	128.600	0
PO-VO Hanze Hogeschool	22.000	0
Erasmus+ Nuffic	11.858	0
Samenwerkingsverband	9.662	11.522
Lerarenbeurs	10.801	28.720
VSV	15.915	15.889
PLG GD	24.576	25.383
Fictiefonds	8.873	9.123
Technet	10.267	15.193
3D-project	9.829	16.226
ESF Meander	0	17.008
ESF nog te verdelen	28.000	0
Sportdag PRO	2.480	1.993
Pro Drenthe	9.686	0
Hoogeveen on Stage	91	0
Detachingskosten	8.215	2.685
Werkweken	76.690	2.575
Ouderbijdragen	68.396	67.564
Accountantskosten	17.900	14.900
BTW It's Learning	0	18.429
Rente lening Min. Financiën	6.804	18.080
Overige	92.651	54.953
Totaal	1.066.168	850.971

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de onderneming blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. Deze betreffen financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen. De stichting handelt niet in deze financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken.

Kredietrisico

De stichting schat het risico op de inbaarheid van de vorderingen verwaarloosbaar.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De stichting heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Model G

G1 Verantwoording van subsidies zonder verrekeningsclausule

Omschrijving	Toewijzing Kenmerk	Datum	Bedrag van de toewijzing EUR	Ontvangen t/m verslagjaar EUR	Prestatie afgerond? Ja/Nee
Lerarenbeurs	776999-1	20-9-2016	39.213	39.213	Ja
Lerarenbeurs	775329-1	20-9-2016	31.231	31.231	Ja
Lerarenbeurs	853318-1	20-9-2017	18.516	18.516	Nee
Doorstroomprogramma PO-VO	DPOVO017041	20-12-2017	124.000	62.000	Nee
Totaal			<u>212.960</u>	<u>150.960</u>	

G2 Subsidies met verrekeningsclausule

G2B doorlopend tot in een volgend verslagjaar

Omschrijving	Toewijzing Kenmerk	Datum	Bedrag van de toewijzing EUR	Saldo 1- 1- 2017 EUR	Ontvangen t/m verslagjaar EUR	Lasten in verslagjaar EUR	Totale kosten 31- 12- 2017 EUR	Saldo nog te besteden EUR
Korte opl.trajecten vmbo-leraar	KOVL17112	13-7-2017	10.000	0	10.000	9.800	9.800	200
Korte opl.trajecten vmbo-leraar	KOVL17118	15-9-2017	66.400	0	66.400	0	0	66.400
Totaal			<u>76.400</u>	<u>0</u>	<u>76.400</u>	<u>9.800</u>	<u>9.800</u>	<u>66.600</u>

7. NIBOV: NIET IN DE BALANS OPGENOMEN RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Vordering op OCW

In 2006 is de lump sum bekostiging ingevoerd. Een consequentie hiervan was dat de vakantie-uitkering over de periode mei tot en met december 2006 niet werd uitgekeerd. Deze komt pas tot uitkering op het moment dat de school ophoudt te bestaan. Dit zal hoogstwaarschijnlijk niet voorkomen. De vordering op OCW heeft daardoor materieel gezien geen waarde. Om de vordering toch in beeld te houden, is er voor gekozen om een latente vordering op te nemen.

Het betreft:

19 IW (RSG Wolfsbos) 7,5% van € 9.728.033,84 =	€ 729.603
06 DT (de Meander) 7,5% van € 827.101,01 =	€ 62.033
Totaal	<u>€ 791.636</u>

Verplichtingen

RSG Wolfsbos heeft onderstaande meerjarige contracten lopen ten behoeve van haar activiteiten

Leverancier	Omschrijving	Eind datum	Geschatte Contract waarde op jaarbasis
Randstad	Tijdelijk personeel	31-8-2018*	variabel
Driessen	Tijdelijk personeel	31-8-2018*	variabel
Roler	Tijdelijk personeel	31-8-2018*	variabel
Van Dijk Educatie	Boeken en ICT licenties	1-3-2019*	350.000
EW Cleaning Operations BV	Schoonmaak	31-8-2018*	231.000
Essent	Energie/gas	31-12-2019	150.000
DVEP	Energie/elektra	31-12-2020	101.000
Merces	Salaries-verwerking	31-12-2021	50.000
Lanting	Eendaagse schoolbusreizen	1-9-2017	25.000
Dolmans	Groenvoorziening	31-12-2017	20.000
Van Duijnen	koffievoorziening	31-11-2021	20.000
Arbo Vitale	Inzet bedrijfsarts	1-10-2018	20.000
WIS services	Licenties portaal/ouderbijdrage	2-12-2017**	13.000
Van Venrooy	Onderhoud daken	26-4-2018**	10.000
Unica	Onderhoudscontract installaties	31-12-2017*	10.000
Preha	Glas en gevel bewassing	1-6-2019	8.000
Sita Suez	Afval verwerking	16-8-2019	6.000

* Verlengingen d.m.v. optie jaar, aanbesteding start in 2018

** Jaarlijks opzegbaar met stilzwijgende verlenging.

8. Toelichting op de staat van baten en lasten

TOELICHTING BATEN

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
3.1 Rijksbijdrage:			
Normvergoeding			
- Personeel (lump sum)	12.901.436	12.412.174	12.771.630
- Materieel	1.862.133	1.771.567	1.877.840
- Boeken	577.940	562.204	583.072
Subtotaal	15.341.509	14.745.945	15.232.542
Geoormerkte rijksbijdrage			
- Lerarenbeurs/studievelof	36.435	38.000	44.383
- Verkorte opleidingstrajecten vmbo-leraren	9.800	0	0
- Aanvullende bekostiging	0	0	0
Subtotaal	46.235	38.000	44.383
Overige Rijksbijdragen			
- Prestatiebox	501.660	516.822	394.368
- Maatschappelijke stage	0	0	0
- Prestatiesubs. Convenanten (VSV)	23.889	16.000	27.951
- Eerste opvang vreemdelingen	507.200	0	738.580
- Uitkeringskosten	-146.603	-165.000	-165.563
- Div. rijksbijdragen	-15.154	0	11.588
	870.991	367.822	1.006.924
Totaal Rijksbijdragen	16.258.735	15.151.767	16.283.849
3.2 Overige overheidsbijdragen en subsidies			
Gemeentelijke bijdragen en subsidies			
- Dec. Huisvesting Gem. Hoogeveen	867.713	860.733	847.173
- Div. doelsubsidies derden Gem Hoogeveen	9.000	9.000	14.000
ESF Subsidies	112.512	39.000	31.938
Totaal	989.225	908.733	893.111
3.5 Overige baten			
Sporthal (nb: verrekening energielasten)	39.965	40.000	41.217
Detachering personeel	48.706	29.156	51.659
Rebound RvE/Alfa	0	0	0
SWV Overig	-1.313	12.068	56.651
SWV lichte ondersteuning	130.275	130.827	123.245
SWV zware ondersteuning	173.420	144.414	119.084
SWV AB	149.067	149.067	149.067
SWV TLV	62.183	79.087	48.428
Cultuurtraject	3.937	0	10.038
Doorbelasting ISK	128.200	128.200	128.199
Diversen	69.227	35.000	84.015
Subtotaal	803.666	747.819	811.604
<i>Private Middelen</i>			
Kluisuur	20.013	19.000	21.112
Schadeverg. Boeken	4.279	4.000	3.796
Opbr. Materialen en grondstoffen	14.120	10.000	13.536
Vrijwillige ouderbijdragen	152.300	156.762	160.805
Verplichte lesmaterialen ed	11.320	7.000	6.100
Bijdr. Werkweken	116.553	120.000	113.437
Omzet kantines	31.949	24.000	25.445
Diversen privaat	1.636	1.650	4.026
Subtotaal	352.169	342.412	348.256
Totaal Overige Baten	1.155.835	1.090.231	1.159.859

<u>TOELICHTING LASTEN</u>	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
4.1 Personele lasten			
Lonen en salarissen	9.753.976	0	9.962.267
Sociale lasten	1.167.363	0	1.183.384
Pensioenpremies	1.418.884	0	1.202.338
Subtotaal lonen en salarissen	<u>12.340.222</u>	<u>12.161.004</u>	<u>12.347.988</u>
Inzet verv. Ziek personeel	256.665	290.000	263.348
Uitbest. Onderwijs incl VAVO-leerlingen	75.940	68.500	64.816
Vervangingskosten zwangerschap	62.916	50.000	90.364
Minus: UWV-uitkeringen zwangerschap	-54.312	-35.000	-78.734
Inleen personeel	547.081	288.400	451.751
<i>subtotaal lonen, salarissen en inleen</i>	<i>13.228.513</i>	<i>12.822.904</i>	<i>13.139.533</i>
<i>overige personeelslasten</i>			
Nascholing	130.360	110.000	122.684
Uitbesteding salarisadministratie	37.332	40.000	31.078
Aanv. Arbo-contract/Bedr.gez.zorg	23.230	20.000	23.168
Re-integratie deskundige	3.589	20.000	11.319
Reservering Wachtgeld verplichtingen	74.870	0	13.554
WGA-premie	60.780	60.000	55.112
Overige personeelskosten	88.409	52.500	71.575
Sollicitatie/wervingskosten	24.688	4.000	4.258
Dienstreizen	24.009	20.000	19.971
subtotaal	<u>467.267</u>	<u>326.500</u>	<u>352.721</u>
Minus: Doorberekende loonkosten	-33.394	-56.500	-41.062
Minus: diverse uitkeringen derden	-154	0	-22.353
Totaal personele lasten	<u>13.662.231</u>	<u>13.092.904</u>	<u>13.428.839</u>
4.2 Afschrijvingen			
Gebouwen	431.238	448.579	419.824
Inventaris en apparatuur	352.848	346.626	336.735
Ontwikkeling netwerk	0	0	16.000
Totaal Afschrijvingen	<u>784.086</u>	<u>795.205</u>	<u>772.559</u>
4.3 Huisvestingslasten			
Huren	129.775	65.000	137.169
Onderhoud	87.316	50.000	66.724
Dotatie onderhoudsvoorziening	290.000	190.000	560.000
Bestemmingsreserve nieuwbouw	0	235.000	0
Tuinonderhoud	47.423	30.000	50.563
Beveiliging	37.893	40.000	35.216
Verzekering huisvesting	34.016	40.000	35.800
Overige huisvestingskosten	2.626	2.000	5.945
Subtotaal	<u>629.048</u>	<u>652.000</u>	<u>891.418</u>
Energie:			
- gas	100.050	120.000	169.825
- elektra	96.376	100.000	124.980
- water	8.127	12.000	11.011
Subtotaal energie	<u>204.552</u>	<u>232.000</u>	<u>305.816</u>
Schoonmaakkosten			
- Containerhuur / Afvoer chemisch afval	17.224	13.000	19.727
- Kosten schoonmaakbedrijf	319.275	310.000	344.269
- Kosten schoonmaakartikelen	3.181	3.000	4.931
subtotaal schoonmaak	<u>339.680</u>	<u>326.000</u>	<u>368.927</u>
Heffingen:			
Kabeltelevisie etc.	449	500	443
Buma/Stemra	2.845	3.000	2.837
Waterschapslasten	12.088	12.000	11.163
Rioolrechten	3.121	3.000	2.559
Subtotaal heffingen	<u>18.502</u>	<u>18.500</u>	<u>17.002</u>
Totaal Huisvestingslasten	<u>1.191.782</u>	<u>1.228.500</u>	<u>1.583.163</u>

4.4 <u>Overige lasten</u>	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Administratie, beheer en bestuur			
Automatisering (Licenties)	205.536	213.725	296.481
Automatisering (verbruiksmat.)	1.495	1.500	1.690
Automatisering (hardware)	4.845	15.000	7.130
Automatisering (software)	76	500	25
Automatisering (outsourcing)	66.523	58.000	82.586
Internetaansluiting	19.810	20.000	16.736
Telefoon/fax en ov. communicatie	35.027	27.000	32.016
Porti	9.417	10.000	10.484
Abonnementen	1.434	1.600	1.525
Contributies	26.696	28.000	25.421
Bureaukosten	6.660	10.000	7.004
Kopieer- en drukkosten	93.894	72.500	93.910
Bankkosten	5.143	5.500	4.780
Kosten bestuur en directie	24.031	20.000	8.291
Accountantscontrole	18.210	17.900	12.916
Juridische kosten	47.506	35.000	34.015
DOVO-activiteiten	-	5.000	0
Consultancy	75.787	79.000	149.175
Bestuurs/RvT vergoeding	13.251	24.000	9.703
Vacatiegelden (G)MR	3.325	2.600	3.060
Overige algemene kosten	22.194	5.400	19.178
Totaal Administratie, beheer en bestuur	680.860	652.225	816.126
Inventaris en apparatuur			
Reparatie/onderhoud inventaris en app.	56.117	55.000	64.649
Verv/uitbr inventaris <450	25.090	25.000	21.765
Totaal Inventaris en apparatuur	81.207	80.000	86.414
Leer- en hulpmiddelen			
Alg leerlingen/leer-hulpmiddelen	219.471	193.000	187.031
Proefwerkpapier	3.050	3.000	3.089
Inkoop boeken	327.133	440.000	364.540
Diversen	9.267	7.250	8.827
<i>Subtotaal</i>	<i>558.922</i>	<i>643.250</i>	<i>563.487</i>
<i>Private (leer/hulp) middelen</i>			
Beheerskosten kantine	34.339	58.000	58.220
Activiteiten ouderbijdragen	145.994	153.762	150.063
Werkweken	119.084	120.000	115.294
Cultuur/excursies	3.937	0	10.733
Verplichte lesmaterialen	10.499	7.000	163
Inkoop kantine	28.076	22.000	21.760
School- ongevallenverzekering	852	2.700	2.731
Diversen	591	2.000	-720
<i>Subtotaal</i>	<i>343.373</i>	<i>365.462</i>	<i>358.243</i>
Totaal Leer en hulpmiddelen	902.295	1.008.712	921.731
Algemene kosten			
Werkkleding/veiligheid/Arbo	39.402	30.000	23.611
Representatiekosten	30.268	38.000	37.125
Diversen	0	1.000	0
Totaal Algemene kosten	69.670	69.000	60.735
Totaal Overige lasten	1.734.032	1.809.937	1.885.005
5 <u>Financiële baten en lasten</u>			
Rentebaten	0	0	0
Rentelasten	-143.090	-143.090	-170.280
Totaal	-143.090	-143.090	-170.280
Honoraria van de accountant			
De volgende honoraria zijn ten laste gebracht van de organisatie, haar dochtermaatschappijen en andere maatschappijen die zij consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW.			
	2017		2016
Onderzoek jaarrekening	13.056		12.746
Onderzoek bekostigingsgegevens	2.154		2.154
Andere niet-controle dienst	7.986		698
	23.196		15.598

Bijlage H: Bezoldiging van bestuurders en toezichhouders

WNT: Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

4.1 Vermelding bezoldiging topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen

Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking

bedragen x € l	dh. A.J. Koster
Functie(s)	Directeur- Bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1 - 30/09
Deeltijdfactor in fte	1,0000
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	87.096
Beloningen betaalbaar op termijn	12.581
<i>Subtotaal</i>	<i>99.677</i>
Individueel WNT-maximum	105.460
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0
Totale bezoldiging	99.677
Motivering indien overschrijding:	N.v.t.
Gegevens 2016	
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1-31/12
Deeltijdfactor in fte	1,000
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	105.768
Beloningen betaalbaar op termijn	14.345
Totale bezoldiging 2016	120.113

Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking in de periode kalendermaand 1 t/m 12

bedragen x € l	dh. H.J. Wibbens	
Functie(s)	Directeur- bestuurder a.i.	
Kalenderjaar	2017	2016
Periode functievervulling in het kalenderjaar	1/10 - 31/12	N.v.t.
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	3	N.v.t.
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	176	175
Maxima op basis van de normbedragen per maand		
Individueel toepasselijk maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	47.168	N.v.t.
Bezoldiging		
Werkelijk uurtarief lager dan het maximum uurtarief	JA	100
Bezoldiging in de betreffende periode	28.049	N.v.t.
Totale bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	28.049	N.v.t.
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging, exclusief BTW	28.049	N.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.

Toezichhoudende topfunctionarissen

bedragen x € l	dh. H.J. Wibbens	dh. J.A. van Dalen	mevr. G.A.M. Hafkamp	mevr. G.A.M. Hafkamp	dh. J.H. Nicolai	mevr. P.C. Tange	dh. A.J. Janssens
Functie(s)	Voorzitter	Lid	Lid	Voorzitter	Lid	Lid	Lid
Duur dienstverband in 2017	1/1 - 19/4	1/1 - 31/12	1/1 - 19/4	20/4 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	9/3 - 31/12
Bezoldiging	2.478	3.000	1.384	2.435	3.000	3.000	2.435
Bezoldiging							
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	6.316	14.100	4.211	14.813	14.100	14.100	11.512
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0	0	0	0	0
Totale bezoldiging	2.478	3.000	1.384	2.435	3.000	3.000	2.435
Motivering indien overschrijding:	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016							
Duur dienstverband in 2016	21/1 - 31/12	8/9 - 31/12	8/9 - 31/12	N.v.t.	8/9 - 31/12	8/9 - 31/12	N.v.t.
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	4.500	1.187	1.187	N.v.t.	1.187	1.187	N.v.t.
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0	N.v.t.	0	0	N.v.t.
Totaal bezoldiging 2016	4.500	1.187	1.187	N.v.t.	1.187	1.187	N.v.t.
Individueel WNT-maximum 2016	19.849	4.411	4.411	N.v.t.	4.411	4.411	N.v.t.

9. Voorstel bestemming van het exploitatiesaldo

Ingevolge de Wet op het voortgezet onderwijs wordt het resultaat van het verslagjaar verrekend met de reserves van de instelling.

Vooruitlopend op het bestuursbesluit is het exploitatiesaldo over 2016 als volgt in de jaarrekening verwerkt:

Toegevoegd aan de algemene reserve	615.589
Toegevoegd aan bestemmingsreserve nieuwbouw	264.190
Toegevoegd aan de reserve private activiteiten	8.796
Totaal	<u>888.575</u>

10. Overzicht verbonden partijen

Verbonden partijen (geen beslissende zeggenschap)

Samenwerking Esdal College Emmen, De Nieuwe Veste Coevorden, RSG Ter Apel en Dr. Nassau College.

Deze vijf openbare VO scholen zijn een overeenkomst aangegaan tot samenwerking op het gebied van bedrijfsvoering en (onderwijs) kwaliteit. De overeenkomst is in 2012 getekend door de bestuurders. In 2016 is het Dr. Nassau College toegetreden tot DOVOC (Drents Openbaar Voortgezet Onderwijs Combinatie).

Samenwerkingsverband 22.03

In verband met de invoering Passend Onderwijs is per 1 augustus 2014 de Stichting SWV-VO 22.03 opgericht. In deze stichting participeren twaalf scholen uit zuid-west Drenthe, waaronder de STOVOH.

11. Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen voorgedaan met een significante invloed op het resultaat en het vermogen van de organisatie.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan de Raad van Toezicht van de Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen.

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van de Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs.
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2017.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017.
2. de staat van baten en lasten over 2017.
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2017. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Hoogeveen, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de getrouwheid van de jaarrekening als geheel gebaseerd op 2% van de totale lasten. De materialiteit voor de financiële rechtmatigheid is gebaseerd op 3% van de totale publieke middelen, zoals voorgeschreven in paragraaf 2.1.3 Materialiteitstabel van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2017. In deze paragraaf van het accountantsprotocol zijn tevens een aantal specifieke controle- en rapportagetoleranties opgenomen, die wij hebben toegepast.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2017. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij rapporteren aan de Raad van Toezicht de tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen die hoger zijn dan 5% van de materialiteit, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening, en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie die bestaat uit:

- het bestuursverslag.
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.2 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2017 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.2 bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2017 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

De directeur- bestuurder is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. De directeur-bestuurder is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

In dit kader is de directeur-bestuurder tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directeur-bestuurder noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directeur-bestuurder afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet de directeur-bestuurder de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directeur-bestuurder het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Groningen, 21 juni 2018
Hofsteenge Zeeman Groep B.V.
was getekend: drs. S. Hofsteenge RA

Bijlage bij de controleverklaring:

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door de directeur-bestuurder gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de Raad van Toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de Raad van Toezicht over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

13. Gegevens over de rechtspersoon

Naam instelling: Stichting openbaar voortgezet onderwijs Hoogeveen
Adres: Valkenlaan 1
Postadres: Postbus 199
Postcode / plaats: 7900 AD Hoogeveen

Telefoon: 0528 - 268636
E-mail: info@wolfsbos.nl
Internet-site: www.wolfsbos.nl

Bestuurnummer: 13737

Contactpersoon: P.W. Potze
Telefoon: 0528 - 262621
E-mail: p.potze@wolfsbos.nl

Administratienummer 13737

naam	Brinnummer	sector
RSG Wolfsbos	19 IW	VO
De Meander	06 DT	VO

Ondertekening bestuursverslag en jaarrekening

Opgemaakt d.d.

Naam: 21-6-2018
Functie: mevrouw drs. E.I.D.M. Top
directeur-bestuurder

Vastgesteld d.d.

Naam: 21-6-2018
Functie: mevrouw drs. E.I.D.M. Top
directeur-bestuurder

Handtekening:

Naam: de heer J.A. van Dalen
Functie: Voorzitter Raad van Toezicht

Handtekening:

Naam: de heer drs. ing. A.J. Janssens
Functie: lid Raad van Toezicht

Handtekening:

Naam: de heer ing. J.H. Nicolai
Functie: lid Raad van Toezicht

Handtekening:

Naam: mevrouw mr. P.C. Tange
Functie: lid Raad van Toezicht

Handtekening: